

Margareta Ericsson

Spridda minnen ur mitt liv
huvudsakligen från
barndomen på Eveboda

Om denna utgåva

Den upplaga som ursprungligen gjordes av den här skriften var liten och är slut sedan länge. För att ge fler möjlighet att läsa skriften, har vi barn till Margareta skannat in den och gjort denna PDF-utgåva.

Vi har lagt till en sida med rättelser. Vi har också lagt till en innehållsförteckning. Den tar upp skriftens rubriker. I några fall har vi kompletterat med beskrivningar av innehållet. Dessa har vi satt inom snedstreck.

Mamma dog år 2007. Vår pappa Manfred, född 1914, dog år 1998.

Stockholm, Motala och Linköping i december 2011

Thomas Ericsson Håkan Ericsson Karin Pettersson

Thomas Ericsson, Lingvägen 173, 3 tr, 123 59 Farsta.
08-702 24 37, 070-654 60 89. ther@swipnet.se.

Håkan Ericsson, Mässingsgatan 14, 591 61 Motala. 0141-555 80. horso125@gmail.com.

Karin Pettersson, Heimdalsgatan 4 A, 582 43 Linköping.
070-375 94 78. karpe56@hotmail.com.

För frågor och kommentarer om denna utgåva kontakta Thomas Ericsson.

Förslag på inställning: Visa en PDF-sida i taget (ej ”kontinuerligt”) och i helskrämsläge. Man kan bläddra med tangentbordets piltangenter.

Rättelser

Mamma lämnade oss en lapp med följande rättelser:

Sidan 4, första stycket: Det var 1879 mammas pappa Fritiof A:son Ahrén föddes.

Sidan 4, fjärde stycket: Det var 1883 Mammas pappas första fru Elsa Gustafsson föddes.

Sidan 57, tredje stycket: Viken var Gamlebyviken.

Sidan 59, tredje stycket: Ska stå ”två söner”, inte ”tre söner”.

Sidan 92, fjärde stycket: Ska stå ”folkskoleseminariet”, inte ”folkhögskolan”.

Ett fel vi själva sett är följande:

Sidan 45, första stycket: Det ska stå ”Vasavägen”, inte ”Vallavägen”.

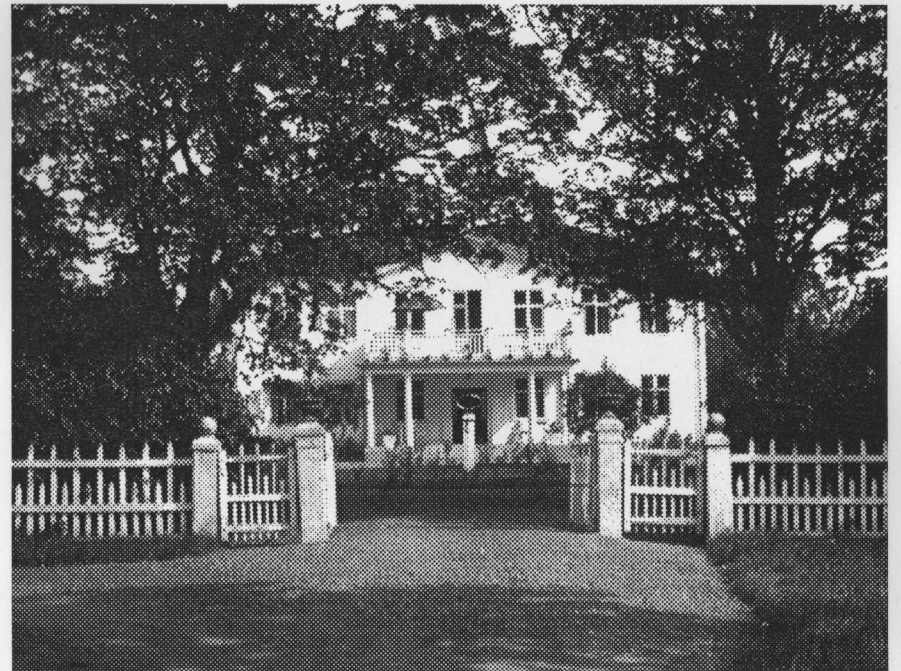
Innehåll

/Inledning om familjen och om Eveboda/	3-4	Transformatorn	54-55
Gårdens huvudbyggnad	5-9	/Minnen från somrar med den egna familjen/	55-63
Trädgården	9-10	Tvättstugan	63-65
Skörden	11-13	Varprummet	65-66
Köket	13-17	Vävkammaren	66-66
Innelekar	18-19	Syrummet	66-68
Utelekar, vår, sommar och höst	19-23	Garaget	68-71
Lekstugan	23-25	/Om bland annat husen där de fast anställda arbetarna bodde/	71-71
Utelekar vinter	26-27	/Om mammas liv efter Eveboda, och om Eveboda efter det att mamma flyttat/	71-74
Skolgången	28-35	Jättingstad	75-80
Utflykter	35-43	/Uppräkning av farbröder, fastrar, morbröder och mostrar/	80-81
Vedboden	43-44	Julen	81-85
Snickarboden	44-45	Julottan	85-87
Hönshuset	45-47	Påskan	88-89
Svinstian	48-48	/Mammas föräldrars sista år/	89-91
Ladugården	48-50	/Mammas halvsyskon/	92-93
Stallet	50-51	/Slutord/	93
Ladan	51-52		
Höskullen	52-53		
Smedjan	53-54		

Ett varmt tack
till min dotter Karin och hennes man Lasse som bistått
mig vid färdigställandet av denna skrift.

Var så guds och stig in i min lilla värld!
Som Ni ser, sitter jag redan här
och väntar på Er!

Eveboda mangårdsbyggnad

En växtesipp på Eveboda gård i Råksvecken. Eveboda bygd
har under 1820-talet genom hopslagsning av många gårdar bl a
från Mallingburg och Kensted, de närmaste gårdarna i söder
och norr. Hela gården ligger i Råksvecken och har en areal på
143 hektar. Tidigare hette i huvudsak stället "de holländska gårdarna"
Evert O. Larsson och riksdagsman A. J. Andersson. Den första
ägarfamiljen var Amalia Andersson som senare, efter gårdens köp

**Var så goda och stig in i min lilla värld!
Som Ni ser, sitter jag redan här
och väntar på Er!**

Jag växte upp på Eveboda gård i Röks socken. Eveboda bildades under 1820-talet genom hopslagning av mindre gårdar bl a från Millingstorp och Renstad, de närmaste gårdarna i söder och norr. Hela gården ligger i Röks socken och har en areal på 145 hektar. Tidigare ägare i nuvarande släkte var landstingsman Sven G. Larsson och riksdagsman A.J. Andersson. Den senares dotter Amelie Andersson, min farmor, erhöll gården i arv

1906. Min pappa, häradsdomare Fritiof A:son Ahrén, f. den 29/6 1879, tillträdde gården 1910 genom arrende och 1918 genom köp. (Häradsdomare är en hederstitel, som häradshövdingen tilldelar en ledamot av nämnden, vanligen den äldste.) Pappa kallades för det mesta för "godsägarn". De på gården anställda kallade honom - som brukligt var förr i tiden - för "patron".

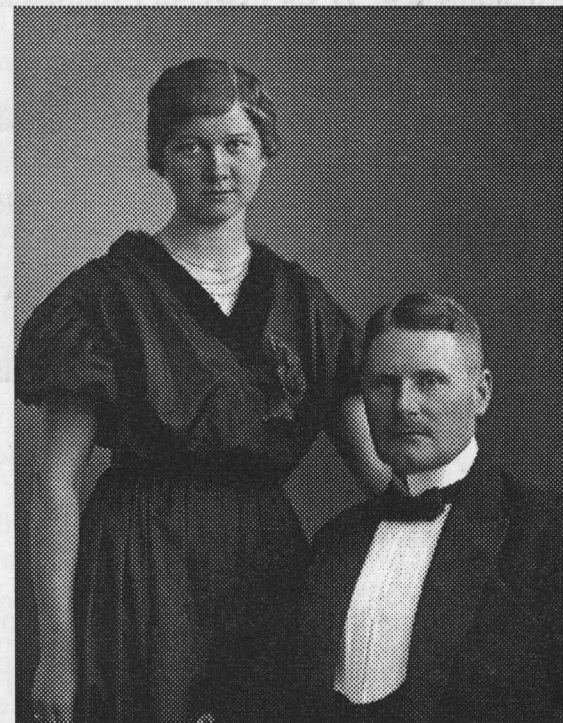
Pappa var ordförande i eller ledamot av diverse styrelser, såsom Hypoteksbanken, Brandstodsbolaget, Östgötabanken, Lunnevads folkhögskola, Lysings häradsallmänning, Göstrings vägdistrikt, kyrka och skola m m.

För sina många väl förrättade allmänna uppdrag erhöll han Vasaorden.

Pappa gifte sig i Rogslösa kyrka 1904 med Elsa Gustafsson f. den 13/2 1853. Hustrun Elsa avled den 23/4 1914 och begravdes på Röks kyrkogård. Pappa fick med henne två barn, dottern Ingrid (kallad Inga) f. den 27/7 1905 och avliden i juni år 2000 samt sonen Krister f. den 1/6 1909 och avliden den 6/12 1997.

Dottern Inga fick fyra barn, av vilken den äldste sonen Gösta är död. Hennes andra tre barn Inga-Britta, Sten och Lena lever fortfarande.

Sonen Krister fick två söner, av vilka den äldre brodern Sverker avled vid unga år. Den yngre brodern Staffan är bosatt på Husa gård, Brottbys, i Uppland. Med hustrun i andra giftet, min mamma Elisabeth Fredriksson (kallad Bettan) f. den 25/2 1894 gifte sig pappa den 22 december 1917 i Linköping (Frimurarhotellets festsal). I det äktenskapet föddes tre barn, Sigvard f. den 17/11 1918, jag själv Margareta f. den 18/4 1920 och Kerstin f. den 28/6 1922.

Pappas och mammas förlovningskort

Gårdens huvudbyggnad

Huvudbyggnaden uppfördes på 1840-talet och ombyggdes 1889. Den var ett med murbruk överklätt trähus (=reveterat). Även under min levnad skedde ombyggnad och renovering. Så togs t. ex. den gamla verandan med sitt vildvin bort och ersattes av den nuvarande med pelare och balkong.

Huvudbyggnaden hade på bottenvåningen förutom ett stort kök och jungfrukammare även förstuga, skafferier, källare och badrum.

Badrummet, dit vi gick nedför en smal, kall trappa från smatten (litet förrum) utanför pappas och mammas sovrum,

låg vid jungfrukammaren. Vi var insvepta i vanliga kalla sänglakan, inte i mjuka, sköna frottéhanddukar. Det fanns tydligen inte sådana i vår barndom.

Att tvätta håret med gott resultat var i det närmaste omöjligt utan tillgång på regnvatten. Vattnet i kranarna var så kalkhaltigt, att håret blev alldeles askgrått. Därför utlöste varje liten regnskur en febril verksamhet. Alla i huset - stora som små - snodde runt och såg till att det fanns stora kar eller hinkar under de fyra stuprören.

Ibland tvättade vi håret i någonting som kallades torrschampo, men det var inte skönt och håret verkade trots ivrig borstning dött och tråkigt. Och, usch vad det kliade! När vi var riktigt små sprang vi omkring på runddelens gräsmatta och dansade runt och skrattade i det ljumma regnet.

Förutom de ovan nämnda rummen fanns på bottenplanet entréhall, matsal, förmak (liten salong), herrum (kontor) och framför huset den härliga verandan där helgfriden på lördagseftermiddagen blev så påtaglig. De stora drack kaffe och vi barn drack saft. Så hörde vi svagt, att den med en häst förspända, fyrkantiga "grovkrattan" närmade sig. Gårdsplanen hade under veckan blivit hård av allt gående, cyklande och åkande och behövde luckras upp för att efter vanlig krattning bli vacker. Ibland hade vi barn tur och fick åka med något varv kring runddelen. Efter klockringningen från Röks kyrka kl 18.00 hördes sedan dragspelsmusik från ett av gårdshusen. Även det hörde till. Vackert eller inte - det kan diskuteras - men det var ett klart tecken på att helgfriden hade nått även de andra husen på gården.

En trappa upp fanns hall, tre sovrum (ett för mamma och pappa, ett för Sigvard och ett för oss två systrar) ett gästrum, en

salong (till ytan lika stor som hela vår våning som nygifta) och sommartid den stora härliga balkongen.

På vinden med plåttak smattrade det ljudligt vid störtregn. Där lekte vi inte så ofta. På vintern var vinden för kall och på sommaren var den för varm. Dessutom var den alldeles för finstädad. Mamma led väl inte precis av städmani, men på vinden - liksom i garderober, skåp och lådor höll hon exemplarisk ordning. Följaktligen var det inte lika roligt att leka på vår vind som på morfars. (Se varför längre fram i berättelsen.)

Sommar var det på riktigt, när vi flyttade ut i den vita östra flygeln. Det tyckte vi var väldigt roligt. Det var liksom vårt sommarnöje. Sigvard, som redan i barndomen hade besvär med sina luftrör, kunde tyvärr inte sova där. Luften var - som i de flesta sommarhus - inte särskilt hälsosam för honom. Pappa och mamma sov i det stora rummet på nedre botten. En trappa upp i vårt flickrum fanns redan då det lilla vita skrivbord som jag nu äger. Och utanför det rummet - ovanför trappan - stod den schäslong, kring vilken jag klart och tydligt kunde se några svartklädda spökgestalter tyst tassa runt sängen de gånger jag låg i den. Det underliga var också, att det spelade ingen roll i vilket rum den schäslongen stod. Samma sak upprepades varje gång. Egendomligt nog blev jag inte rädd, bara förvånad.

I huset, på nedre botten, fanns ytterligare ett stort och ett litet gästrum.

Nu har jag talat om huvudbyggnaden, den östra flygeln och dess fem innevånare. Förutom dessa personer fanns det ännu ett litet barn, som bodde på Eveboda några år, efter det att vi tre syskon lämnat hemmet.

1942 tog mamma och pappa emot ett finskt krigsbarn - en liten flicka som hette Marja-Liisa Mäkinen. Även moster Ella och morbror Olle i Ödeshög tog emot ett litet finskt flickbarn. När barnen anlände till Sverige var de hypernervösa och skrämda av allt de fått uppleva. Marja hoppade t. ex. raskt ned i ett dike, så fort hon utomhus hörde ett flygplan närma sig. Det Linköpingshem hon först bodde i något år blev nog efter hand inte så lämpligt för henne. Familjen fick några månader efter Marjas ankomst till familjen nämligen tvillingar. Att de då inte längre orkade med den livliga Marja var inte svårt att förstå. Familjen, som kände Manfred väl och som genom honom fått reda på att jag hade mitt föräldrahem på landet, bad mig fråga mina föräldrar, om de kunde tänka sig att "överta" den lilla flickan. På denna förfrågan svarade mamma och pappa genast ja, varför Manfred och jag någon dag senare tog henne med oss till Eveboda.

Mamma och Marja

På rälsbussen mellan Mjölby och Eveboda allé lyckades Marja-Liisa, vig som en ekorre, svinga sig upp i bagagenätet och där låg hon ända tills vi med konduktörens hjälp fick ned henne på golvet, så att vi kunde stiga av tåget.

När hon fick se mamma och pappa skedde närmast ett litet under. Marja sprang genast fram till dem, fattade deras händer och sprang glatt skuttande mellan dem hela vägen hem.

Att Marja hade en underbar familj därom vittnar de många breven från Åbo, där familjen bodde. Vi fick även mottaga flera kort på familjen plus några minnessaker, vilka jag har bevarat i Eveboda-pärmen.

Trädgården

Ned till gården ledde en lummig allé, som korsades av järnvägsleden mellan Mjölby och Hästholmen. (Obs! Inte smalspårig.)

När stinsen en dag vid samtal med pappa nämnde, att det var flera resande, som både steg av och på tåget i Eveboda allé än vid Röks station, ansåg pappa det vara fullt i sin ordning, att tåget vid anmodan skulle stanna i allén. Så blev det också och endast några dagar efter beslutet hade gårdssnickaren byggt en liten väntkur till skydd mot regn och snålblåst. Att alla väntade gäster skulle mötas vid tåget var en given sak.

När pappa skulle ut och resa tidigt på morgonen ligger tanken på talesättet "Vård av frisk man i hemmet" snubblande nära. (Det gällde inte bara pappa utan alla män på landet i liknande omständigheter.) Först togs den för resan passande kostymen ut ur garderoben. På en stol vid sängen låg då redan underkläder och strumpor, en nystruken skjorta samt lättstärkta

lösa kragar. (Pappa hade nästan alltid vita kragar - oavsett färg och mönster på sina skjortor.) Slips, krag- och manschettknappar ville pappa själv se ut. Nedanför stolen stod hans nyputsade skor och glänste. Pappa striglade dock själv sin rakkniv, rakade sig, duschade sitt ansikte med rakvatten och blev len och fin. Ibland gick det ju förstås inte så bra. Det hände rätt ofta, att han fick små skärsår, men då kunde blödningen snabbt stoppas med en alunsten. När han var färdig med morgontoaletten åt han frukost - vanligen ensam och med väldig fart. Ofta sprang han sedan till tåget i allén, till vilket något av oss barn för säkerhets skull rusat i förväg för att stoppa, ibland också för att be lokföraren invänta hans försenade ankomst. Usch, vad vi skämdes då.

Huvudbyggnaden, såväl som flyglarna, var som de flesta hus på östgötasläkten omgiven av gräsmattor. Ståtliga granar fanns och rosen- jasmin- och snöbärsbuskar. På runddelen framför huset fanns fyra lila syrenträd. Bakom huset fanns ett vitt och ett lila. Framför huset och längs med den grusgång som ledde till en croquetplan fanns lister med röda rosor - av arten Rödhättan - och lavendel. Rabatter med hyacinter, narcisser och krokus fanns förstås också på våren. Vilda vårblommor växte mera sparsamt. Den tunga lerjorden passade dem nog inte. Några syrenbersåer fanns även. Nära husets ena gavel fanns en spaljeställning med klätterväxter, bildande ett litet "lusthus", lämpligt för intagande av eftermiddagskaffe varma sommark dagar. Lusthuset flyttades under vår "tennisperiod" till planens ena långsida. Den upphöjdes då till åskådarplats.

Skörden

Hösten var konserveringstid. Då skulle förråden fyllas till bristningsgränsen. Allt måste räcka till nästa höst. När vi barn var små fanns det mycket litet konserver och absolut inga djupfrysta varor att köpa. Jag kommer ihåg att den första djupfrysta grönsaken som salufördes var spenat. Djupfryst fisk kom också ganska tidigt, vilket gjorde att barn så småningom tyckte riktigt bra om denna föda, när de slapp de förhatliga benen. På hösten plockade vi bigarråer klarbär och plommon. Äpplen fanns det gott om, grå gyllen, vit gyllen och astrakanner. Eventuellt också ett träd med gråpäron.

Vi plockade röda och svarta vinbär samt krusbär och hallon. Vi skar rabarber, huvudingrediensen i så gott som all slags saft. Ur långa halvmeterhöga sandsträngar skar vi sparris, som skulle skördas när endast en liten uppskjutande sandkulle skvallrade om fyndplatsen. Det var spännande. Ett riktigt hedersuppdrag var det att få göra detta. De långa fina stjälkarna och knoppen fick inte skadas. Sparris var kalasmat! Att det fanns nyponbuskar i trädgården har jag inget minne av. Lingon och blåbär köpte vi på torget i Ödeshög.

Vi plockade gurkor, som odlades i lister på andra sidan bäcken. Där växte också lök, morötter, bönor, sockerärter, rödbetor, spenat, rädisor, dill och persilja. Potatis, brysselkål och vitkål odlades förstås också. Vitkålen och rädisorna var mammas sorgebarn. Vitkålshuvudena ville inte knyta sig och rädisorna blev för det mesta träiga. På våren plockade vi nässlor. Pepparrot växte ymnigt vid bäcken. Kålrötter till onsdagarnas rotmos hade vi också tillgång till.

Att rensa och gallra - framför allt morötter - var vårt sommarjobb.

Ett outplånligt barndomsminne - som anknyter till brysselkål - är att min syster och jag en kväll hade gjort mamma mycket ledsen - och därmed så klart också oss själva. På vad sätt minns jag inte. Vi gick till sängs men kunde inte somna. Hur skulle vi få mamma att förstå, att vi var djupt ångerfulla? Hur skulle vi få henne glad igen?

Vi grubblade och grubblade men kom inte på någon bra lösning. Att gå till handelsboden i Hejla backe och att där köpa något riktigt fint åt henne gick ju inte. Dels var handelsboden redan stängd för dagen och dels hade vi inte tillräckligt med pengar att köpa den minsta lilla sak för. På vår tid var det inte brukligt, att barnen fick veckopeng.

Då kom vi plötsligt på lösningen. Vi hoppade ur våra sängar och sprang i den mörka höstkvällen genom trädgården, upp över bron till grönsakslandet för att plocka några redan frostnupna brysselkålshuvuden. Brysselkål var ju mammas älsklingsgrönsak, det visste vi. Om vi gav henne den, hoppades vi därmed kunna få hennes förlåtelse. Det fick vi ju också och allt var åter bra mellan mor och döttrar.

En av höstens höjdpunkter var att skörda åkerärtor. De måste plockas precis den dag då ärtskidorna var gröna och ärtorna i dem var lagom stora. Om mognaden gått för långt blev ärtorna i stället för legymer huvudingrediensen i vinterns ständigt återkommande maträtt på torsdagarna - ärtsoppa med fläsk.

Ärtplockardagarna hjälpte alla till med skörden. Mamma och vi tre barn, kökspersonalen samt flera av statarnas fruar. Det var långa, tröttsamma dagar, som inte slutade förrän alla hade hjälpts åt att sprita ärtorna, d.v.s pillat dem ur skidorna.

Konserveringen av åkerärtorna måste också ske på kvällen samma dag. Det var skratt och sång under början av dagen,

medan vi ännu var roade och pigga. Smågnabb, kiv och gråt allteftersom dagen led mot sitt slut och orken tröt.

När vi hösten 1939 plockade åkerärtor kom någon springande och ropade: "Någon kamrer Nygren söker Margareta per tfn och vill att hon helst i dag skall höra av sig. Den tjänst som jag sökt några veckor tidigare hade jag nu fått. Detta var upprinnelsen till att jag kom till Linköping och att jag där träffade min blivande make.

Allt som skördats i trädgården skulle konserveras, syltas, saftas, mosas eller torkas. Konserveringen av åkerärtorna var ett känsligt kapitel, som krävde största möjliga noggrannhet. Vid minsta slarv med lock och gummiringar lossnade locken, vilket medförde, att luft kom in i glasburken och att ärtorna surnade. Man måste noggrant undersöka med ett finger utefter kanten på lock och burk, att inte den minsta lilla felaktighet fanns.

Under vintern förvarades alla konserverburkar, krukor och saftflaskor i ett av västra flygelns rum. Där förvarades även vinteräpplena i sina lådor av träspjälor, s.k. ållor.

Potatis och rotfrukter hade sin givna plats i den stora jordkällaren längre ned i trädgården.

Köket

I köket hände verkligen mycket mellan måndagens välling vid köksbordet och lördagens risgrynsgröt efter badet.

Det var inte bara konservering av frukt, bär och grönsaker samt beredning av mos, saft och sylt som utfördes i köket. Mat lagades och bröd bakades. I köket fanns en spis med liten ugn och varmvattenberedare. Där fanns också en större ugn för

storbak. Maten bestod till vardags av vanlig husmanskost (dock inte av pasta med köttfärssås, tydligen senare barns älsklingsrätt). Matbröd var som regel lika med hålkakor. Kaffebrödet bestod för det mesta av veteskivor samt hårda kransar, bakade av vetedeg med tillsats av rikligt med smör. Ibland vankades det också sockerkaka. "Fina småkakor" bakades bara till helger och kalas.

Köket var den bästa platsen att gå till för att få litet värme och gemenskap. Där fanns alltid någon att prata med, alltid några sysslor att delta i. Där plockades och sveddes söndagsmåltidens höna. Där tillagades fläsk- och grynkorn samt - inte att förglömma - skallekorven till jul (närmast ett slags isterband). Blodpalt och kalvdans (tillagad av råmjölk = den mjölk som kon gav under två dygn efter kalvningen) lagade man också.

Ibland hände det, att man åstadkom glass i en smörkärneliknande apparat. En innerdel med grädde och en ytterdel med grovt salt kunde - för den som vevade tingesten - få oanade konsekvenser. Minsta lilla saltkorn, som hoppade över i grädden betydde katastrof. Då återstod ingenting annat än att slänga hela härligheten.

Ibland kokades det knäck. Knäcken hällades i hemmagjorda strutar av bakplåtspapper. Strutarna placerades sedan i ett hålförsett ställ av trä för att svalna i skafferiet. När vi barn ibland drabbades av akut godisbrist fanns det för det mesta russin och mandel att tillgå.

I skafferiet stod isskåpet, vars botten rymde ett stort isblock, inburet från isdösen. I det förvarades diverse färskvaror. Där stod även en förvaringsskänk med lådor för mjöl, socker, kryddor, mandel, russin m.m.

På det stora bordet i skafferiet eller på hyllor ovanför det-

samma sattes filbunkar av den oskummade mjölken. Nästan alla vuxna var förtjusta i dem, dock inte vi barn. Vi tyckte bättre om filmjök.

För att få grädde separerades mjölken. Det var alltid lika spännande att se på denna märkliga process. Trots att vi hade tillgång till hur mycket grädde som helst, använde vi sällan vispgrädde till fruktkompotter och diverse andra efterrätter.

Äggen, lagda i en lerkruka innehållande vattenglas (en blandning av natrium- och kaliumsilikat, som vid avdunstning bildar en glasklar, kylig massa) förvarades i källaren innanför skafferiet. Det kändes ganska otrevligt att sticka ned en hand i krukan för att fiska upp ett eller flera ägg. I skafferiet fanns även en tunna med salt sill och en tunna med fläsk i saltlake samt en i jorden nedgrävd vattenbassäng för förvaring av drycker.

Köksan och jungfrun, de båda fast anställda i hushållet, var tålmodiga och snälla mot oss barn. Köksans stripiga hår fick vi flickor kamma så mycket vi ville, och jungfrun sysselsatte sig med oss de få stunder hon hade tid därtill.

Ibland, när mamma och pappa var bortbjudna och inte väntades hem förrän på småtimmarna, hände det att köksan och jungfrun ville ha några vänner hos sig för att tillsammans med dem ostörda få skratta, prata och sjunga. Då fick de förstås bjuda sina gäster på kaffe med dopp - ibland också någonting gott att äta och dricka.

Hur skulle de då fortast möjligt få oss ungar i säng? Jo, köksan tog till ett utstuderat knep. Vi fick lov att gå ut och leka en KORT stund men måste SNART vara tillbaka. Det där kort och snart var ju en ganska oförutsägbar tid. Det dröjde alltså inte länge, förrän hon kom för att hämta in oss. Som straff för "övertiden" fick vi bums gå i säng och festen kunde börja.

Köksan härskade över köket med hjälp av jungfrun (hemhjälp kallades så förr i tiden). Jungfrun hade hand om städning och servering. När vi hade gäster gav de henne så gott som alltid en slant för de tjänster hon hjälpt dem med.

Ibland tillkallades extrahjälp i köket - i regel någon av fruarna på gården. Vid större kalas hämtades en s.k. kokfru från Ödeshög, vilken var specialist på finare matlagning. Då fick den ordinarie köksan dansa efter hennes pipa och Gud Nåde Henne, om t.ex. den buljong som skulle kokas dagen före festen inte var till belåtenhet. Nu var köksan bara handräckning. Stackars Selma!

När pappa själv stod för Evebodas skötsel var det t.ex. under sånings- och skördetid s.k. daglönare på åker och äng. De åt då sina måltider i köket och fick med sig det efterlängtningskafet att drickas vid dikeskanten plus svagdricka.

Någon gång på höstkanten bjöds - som brukligt var på de flesta gårdar - alla inblandade familjer på skördekallas med god mat och dryck samt allehanda förlustelser för såväl stora som små.

Det var inte bara de arbetsföra på Eveboda gård, som fick en guldkant på tillvaron. Även de pensionerade arbetarna fick en sådan. En gång varje år delades nämligen en viss summa pengar ut till gårdens pensionärer ur den pensionsfond, som pappas morfar S. Gust. Larsson och hans hustru Maria Larsson instiftat den 7 November 1876. (En privat pensionsfond var på den tiden något mycket ovanligt.) Gubbarna och gummorna bjöds på kaffe med vetebröd, kakor och tårter samt för dem som så ville även ett glas konjak eller likör. Att stämningen på dessa "träffar" var glad och otvungen kan jag intyga. Jag hade även glädjen att som 18-åring en gång på en av

hans jämna födelsedagar (han var för tillfället sängliggande) få träda i hans ställe och delta i ett liknande kaffekallas tillsammans med åldringarna från Rök socken, som flyttats över till Ödeshögs moderna åldersdomshem i Backasand. Samma år fick jag även delta i ett husförhör.

En gång varje år kom en liten gumma till Eveboda med en toffelblomma som present till mina föräldrar. Och varje år fick pappa av en annan liten gumma en stor korg med smultron på sin födelsedag den 29 juni. Smultronen blev förstås alltid den givna efterrätten på festmiddagen.

När pappa inte längre var ägare till Eveboda - och hans gamla pensionärer hade avlidit - överlämnades pensionskassans pengar i samråd med den dåvarande kyrkoherden, Axel Sköld, till kyrkoförvaltningen i Röks socken. Avkastningen skulle varje vår och höst gå till en blomma på Fritiof A:son Ahréns familjegrav på Röks kyrkogård samt - när så behövdes - till borttagande av mossor och ifyllning av bokstävernas förgyllning på gravstenen. (Papper på detta finns numera på kontoret för Ödeshögs kyrkliga samfällighet samt i pärmen med Elisabeth Ahréns samlade handlingar.

*

Vad gjorde vi då, när vi vår, sommar, höst och vinter inte hjälpte till inomhus eller i trädgården? Jo, vi gjorde som barn i alla tider gjort, VI LEKTE!

Innelekar

Som alla småflickor lekte vi med dockor. Vi hade inte - liksom dagens barn - sängen full med kramdjur. Dessa var inte så vanliga förr. Om de över huvud taget fanns, så var de sydda av tyglappar och stoppade med bomull. Kanske fanns det någon liten nallebjörn av plysch.

Ibland lekte vi med leksaksdjur, köpta eller tillverkade av gårdens snickare. Leksaker av plast fanns inte på den tiden. En gunghäst, som vi kunde rida på, stod i barnkammaren. Tennsoldater för pojkarna att leka krig med fanns väl också.

Vi läste böcker, ritade och målade samt klistrade borgar och bondgårdar, klippta ur veckotidningen Allers mitsidor av kartong. Ibland medföljde också något ark med pojk- och flickdockor tillsammans med moderiktiga kläder. Det var väl vår tids Barbie och Kent.

Att lägga puzzle och spela sällskapsspel, som t ex Fia, Plockepinn, Fortuna, Kinaschack och Korong var omtyckta förströelser. Att spela kort och bygga korthus tyckte både stora och små barn var trevligt.

Att leka handelsbod, laga mat på leksaksspis och att bygga kojor med hjälp av fällda stolar, som fick tjänstgöra som antingen skolbänkar eller tågsätt, var en omtyckt lek. Att vara lokförare var avundsvärt, men att vara konduktör med remväska, innehållande biljettblock och tång, slog det mesta.

Att sjunga, höra på grammofon och spela - eller rättare sagt tappla - på pianot var omtyckta förströelser. Under skoltiden tog vi flickor pianolektioner för kantor Nilsson i slöjdvillan.

På födelsedagskalas och julgransplundringar spelade vi teater. Till de kusiner som var bjudna delade vi ut rollhäften,

som noggrant måste studeras och läras in, så att föreställningen inför släkten blev lyckad. I all synnerhet måste morfar, farbror Oskar och morbror Olle gilla den. Då fick vi vanligtvis en slant som belöning.

Utelekar, vår, sommar och höst

De anställdas barn började tidigt på sommaren att gå barfota och kunde till vår stora förvåning lekande lätt springa över både grusplaner och stubbåkrar, något som vi tre barn avundades dem. På sensommaren, när pappa gick en inspektionsrunda på kanten av de dignande vetefälten för att se om den fruktade svartrosten slagit till, fick vi ofta slå följe med honom.

Som små lekte vi i sandlådan, med kottar, spelade kula samt lekte datten. Kurragömma var också en populär lek. Ibland hoppade vi hage men gillade allra mest rephoppning. Att vi inte var på långt när lika skickliga i denna konst som dagens flickor berodde kanske på att vi inte ägde några långrep.

Min bror Sigvard och jag

Pojkarna tävlade i löpning, höjd-, längd- och stavhopp, brottades och slogs. Bollekar var ett populärt nöje. Laglekar, såsom fotbollsmatcher, handbolls- och brännbollsmatcher har jag inget minne av att man ägnade sig åt på Eveboda. Det var på skolgården, som lärjungarna lekte sådana lekar.

Att klättra i träd var roligt, men jag minns inte att vi byggde några riskojor. Vi plockade ej heller vilda bär och svampar, om man undantar de champignoner som växte massvis i morfars fårhagar. De anställdas fruar däremot plockade både lingon, blåbär och hallon på Omberg. När de sedan på kvällen kom hem med korgar fulla med bär berättade de hemska historier för oss barn. På stora flata stenar hade de sett tjocka huggormar ligga i solen och lata sig. Dessutom hade de sett stora nys-tan av hopringlade ormar, delvis gömda i de täta snåren.

Mattstången hade vi stor glädje av. I den gjorde vi olika slags cirkuskonster.

Den stora vita trädgårdsgungan beredde oss också stort nöje. Den både gungade och sällskapade vi i. Det gjorde alla, både stora och små. Otäckt var det, när pojkarna inte kunde låta bli att gunga så häftigt, att gungan nästan slog runt eller välte.

Vi spelade crocket och tennis.

Att vi hade en tennisbana kan vi tacka ingenjör Axel Åberg för. Han byggde med sina mannar om vägen mellan Ödeshög och Väderstad. Han hade också så smått börjat bygga tennisbanor av asfalt. För att få större erfarenhet inom denna gren av sin verksamhet frågade han pappa, om han fick bygga en provbana nere i trädgården, eftersom det där fanns gott om lämplig plats att bygga på. Och det fick han ju mer än gärna. Under byggtiden bodde han med sin familj, bestående av fru och två små flickor, i östra flygeln.

Vi lekte med hunden, som var av rasen Newfoundland och som hette Nalle. Den var snäll och barnkär. För det mesta var den bunden vid hundkojan, som låg i närheten av runddelen framför huvudbyggnaden. Den skulle vakta huset och skälla, när någon obehörig kom in på gården. När hunden blev gammal och sjuk sköts den. Det var en sorgens dag.

Någon katt att kela med hade vi inte. Katter fanns i ladugården för att fånga råttor. Inne fick vi klara oss med råttfällor. Ibland fick ladugårdens katter för många ungar. Då måste några dränkas i bäcken. Det kunde vi förstås aldrig bevittna.

På en gräsmatta vid magasinet hade vi kaniner. Dem skötte och matade vi barn. Vi rengjorde och flyttade deras burar. Kaninernas huvudsakligaste föda var maskrosblad. Att plocka dessa blad tyckte vi mot sommarens slut var ett rent slavgöra. Det tog väldigt lång tid från lekar och stoj.

När hösten kom och kräfttiden var inne kände vi stor lättnad. Då slaktades nämligen kaninerna och blev till bästa tänkbara bete i burar och håvar.

Kräftor fångade vi i den s k Allmänningen, där skogen stod tät och stranden var stenig och oländig. Nära sjön inom ett staket fanns en liten gräsplätt med plats för bord och stolar. En del kräfter var redan fångade och kokade när vi kom fram till sjön, varför vi inte behövde bli alldeles uthungrade och uttröttade före den sena hemfärden. De flesta tjogen - och de var alltid många - tog vi med oss hem.

Ibland fångade vi kräfter i Diseved-ån, när vi besökte morfar. Den ån var mycket grund och botten var inte särskilt besvärlig att gå på. Vi tog kräftorna med håvar och ibland fångade vi dem med bara händerna. Sedan åt vi kräftorna hos morfar tillsammans med släkt och vänner.

Ibland fann vi en liten död fågel. Döda djur skulle alltid

begravas. Det var en omständlig procedur. En lämplig gravplats måste letas upp i trädgården, en grav grävas, passande kläder provas, präst utses, blommor plockas, kransar bindas och en lagom lång gångväg till begravningsplatsen bestämmas. Vi tog nästan aldrig kortaste vägen i trädgården till någon begivelse. Vi gick eller cyklade en lång stund på grusgångarna för att förlänga olika lekar eller för att få en känsla av hur lång vägen till t. ex. kyrkan var. Så här långt efteråt förstår jag inte riktigt hur vi kunde veta, hur en begravning gick till. Vi kunde ju då inte se sådana på TV. Att små barn var närvarande vid begravningar var inte brukligt. Det talades överhuvudtaget mycket litet om sorg och stora människors problem med barn eller i barns närvaro. Ett så laddat ämne som t ex sexualundervisning togs på den tiden varken upp i hemmet eller i skolan.

Vi badade i bäcken på ett ställe som var grunt och lämpligt för små barn, som inte kunde simma. Att det fanns fullt med blodiglar bekom oss inte det minsta. Vi plaskade omkring och lekte med små barkbåtar och cellulidleksaker.

Rätt ofta åkte vi bil till Lorasjön (Loren). Sjön var relativt långgrund och både sjö och strand hade fin sand. I den sjön lärde vi oss simma så mycket att vi fann nöje i att åka till Vättern för att bada.

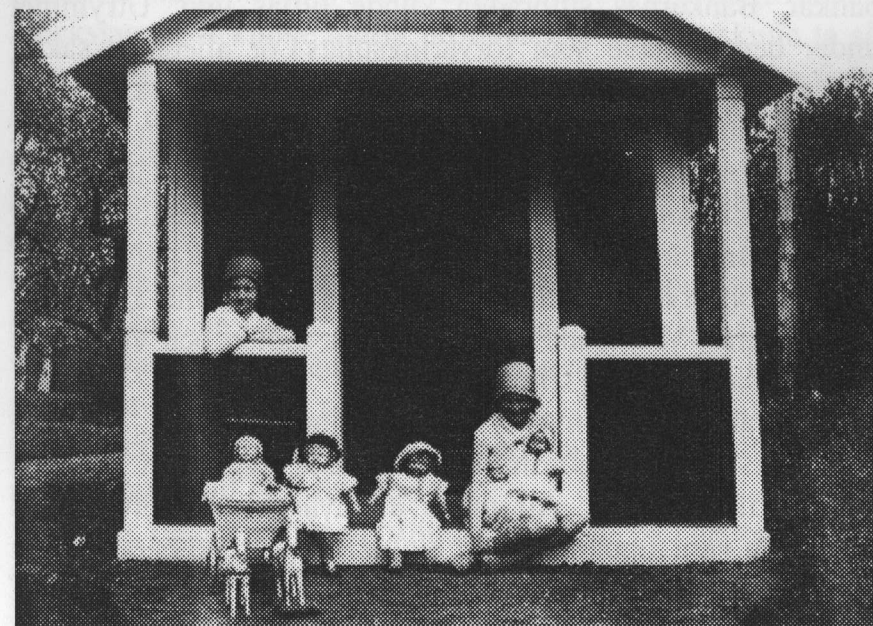
När Marja kom till Eveboda reste pappa vid en liten badvik i närheten av sjön Loren upp ett relativt stort tält för att Marja skulle ha något annat än bäcken att bada i utomhus. Hon var livrädd för de svarta sniglarna. Det dröjde inte länge, förrän tältet hade försetts med ett bastant trägolv och en liten "veranda". Var det tillräckligt varmt väder kunde man ligga över natt i tältet och utanför på ett primuskök gick det bra att koka kaffe och värma litet mat.

I Vättern badade vi i närheten av Ellen Key's villa.

Stranden bestod av rundslipade stenar, som det gjorde hemskt ont att gå på. Vattnet var ljuvligt klart men kallt, ofta endast 8-10 grader. Då värkte det fruktansvärt kring knäskålar och vris-ter. Sikten ned till botten var lång och lurade oss ibland. När vi under en liten simtur släppte ned benen på - som vi trodde 1-1,5 meters djup och inte bottnade, blev vi väldigt rädda. När vi badade i Vättern kunde vi, som tur var, redan simma.

Lekstugan

När lekstugan byggdes vet jag inte, men att den fanns redan på Ingas och Kristers (våra halvsyskons) tid är jag säker på.

Kerstin och jag med alla våra dockbarn

Lekstugan gav upphov till allehanda trevliga saker. Stugan bestod av ett rum, möblerat med en ganska stor röd säng, två små docksängar för Karin och Britta, som de två celluloliddockorna hette, en liten röd och en liten vit byrå samt ett ganska stort rött skåp med överdel för glas och porslin samt underdel för dukar, handdukar, o. dyl. I rummet fanns också ett rött bord med två stolar framför en liten röd soffa. En del av textilierna var vävda i en liten vävstol, som inte fick rum i stugan utan som stod i den av flyglarna, där mammas stora vävstol var placerad. I lekstugan fanns en liten leksaksvävstol för vävning mest på skojs.

Till lekstugan hörde ett pyttelitet kök med väggskåp, arbetsbänk, spis med liten ugn och diskbänk. På baksidan av köket fanns en liten jordkällare med två hyllor.

På framsidan av lekstugan fanns en liten veranda med två bänkar. Bänkarnas sittbräden kunde lyftas upp. Utrymmet under dem tjänade som förvaringsplats för allehanda saker, t ex. en liten svensk flagga och diverse trädgårdsredskap.

Ett grönsaksland hade vi för sallad, dill och persilja. Grönsakerna växte dock dåligt. Inte att undra på, då landet låg rakt i norr i djup skugga mellan stugan och en syrenberså. Det enda bigarråträdet i hela trädgården fanns på VÅR tomt.

Vi konserverade ärtor och morötter i vår lilla konserveringsapparat. Vi bakade i den pyttelilla ugnen och vi kokade mat av alla de slag på spisen.

Vi var i det närmaste självförsörjande på ägg. Vi hade några dvärghöns i hönshuset. Alla små ägg, som hönorna värpte, tillhörde oss. Att några av dvärghönsen efter hand visade sig vara tuppar och rent biologiskt sett inte kunde värpa förändrade inte saken. Alla små ägg tillhörde oss - så var det bara.

Igelkottar kom ibland till oss. De var alldeles tama och dem gav vi mjölk, vilket i dag lär vara högst olämpligt.

För det mesta lekte vi systrar och andra flickor ensamma i lekstugan. Det blev lugnast så. Pojkarna tröttnade fort och var mest till besvär. Allra roligast hade vi, när en "flicka" i 30-40-årsåldern kom för att leka med oss. Hon hade som liten blivit kolosförgiftad på grund av att spjället i kakelugnen stängts för tidigt på kvällen. Hon var trots den stora ålderskillnaden helt på vår nivå. Hon lyste av leklust.

Ibland lekte vi mamma, pappa, barn. Då behövdes ju någon av manligt kön. När någon av dockorna blev sjuk behövdes en läkare. Att en av oss flickor kunde ikläda sig den rollen föll oss inte in.

Ibland hade vi främmande. Vi bjöd in till en viss tid. Den kunde vi aldrig hålla. Vi fick ideligen skjuta upp det avtalade klockslaget. Vi kunde aldrig drömma om att det skulle ta så lång tid att tillreda en festmåltid. På tisdagarna kom en fiskhandlare med mört, gädda och strömming. Ibland hade han också med sig någon förbeställd läckerhet, vanligen röding. Vi köpte alltid en strömming till lekstugan, vilken snabbt döptes om till gädda. Jag kan än i dag känna glädjen över att ha fått tag i en så fin liten "gädda" och tyngden i kroppen av nedärvd husmorsängslan för att tillagningen inte skulle lyckas. Vi serverade varmrätten med potatis och pepparrotssås. Pepparrot fanns det ju gott om vid bäcken. Till efterrätten plockade vi färska jordgubbar eller hallon. Ibland kokade vi krusbärskräm, som tyvärr alltid blev litet klistrig.

Efter kalaset var vi så trötta, att mamma bad någon i köket att hjälpa oss med disken och att göra iordning i stugan. FY SJUTTON så bortskämda barn tänker Ni nog nu!

Utelekar vinter

Vi kastade snöboll, hade snöbollskrig och byggde snölyktor. Dessutom byggde vi snöhyddor (oftast rum utgrävda i drivor, som bildats på insidan av staketet längs med trädgårdens framsida). Rummet - ibland två rum - möblerades med stolar och bord, hämtade från lekstugan. Där i kylan - men väl påpälsade - drack vi varm saft och åt bullar. Ibland spelade pojkarna kort. Vi flickor lekte med dockor.

Att åka skidor, sparkstötting och kälke var roligt. Tyvärr gjorde vi inte detta så ofta, eftersom det inte fanns riktiga backar varken i trädgården eller i den närmaste omgivningen. Någon enstaka gång skjutsade pappa oss till Omberg, där förutsättningarna för sådana vintersporter var bättre.

Skridskor däremot älskade vi att åka. Vi hade ju bäcken med de två dammarna och dessutom de på senvintern övervämmade ängarna. På dem kunde vi åka långt bort - nästan halvvägs till järnvägsstationen utan att pappa och mamma behövde oroa sig för att vi skulle åka genom isen och drunkna. Ängarna var ju så gott som bottenfrusna.

På tisdagarna, då pappa nästan alltid åkte till Östgötabanken i Ödeshög på sammanträde, lämnade han av oss vid en liten bäckfördämning halvvägs till Heda kyrka. Han hjälpte oss att snöra på skridskorna så hårt att de inte skulle lossna, medan han var borta. Fötterna domnade rätt fort och det värkte som tandvärk i dem. Som tur var bodde helt nära en fru, som ibland brukade anlitas som extrahjälp i köket hemma. Hon kom som en räddande ängel, snörde av oss skridskorna och tog oss med in i stugvärmen. Hon bjöd på varm saft med skorpor. Henne glömmer vi aldrig!

Vi åkte kringåka. Att åka kringåka på en av de två dam-

marna var extra roligt. Kringåkan bestod av en i dammens mitt nedslagen stolpe, på vilken det fanns en pinnbult. En lång, grov stång, försedd med en ögla i ena änden, trädde på denna bult. Vid stångens andra ände surrades en liten kälke fast med bastanta rep. Starka pojkar sköt sedan på stången så att kälken fick en väldig fart.

Vi barn fick endast åka på dagen. På kvällen var vi bara åskådare, när de litet äldre, på gården anställda ungdomarna, intog arenan. Då gick det undan med hisklig fart och kunde stundom bli mycket farligt. Karlarna kunde ibland inte låta bli att lyfta upp stången från bulten på pålen. Kälken for då ibland iväg under bron mellan dammarna, vilket väl var meningen. Såg det inte ut att lyckas fanns bara en räddning, nämligen att fortast möjligt kasta sig av kälken. Att driva leken så långt var absolut förbjudet - men som det mesta förbjudna - tydligen oemotståndligt.

Vi såg på när stora isblock sågades ur isen och med kraftiga tänger halades iland på ett stegliknande redskap för vidare transport till den stora isdösen. Isen täcktes med massor av sågspån. Det var ett måste för att isen inte skulle smälta. Att vattnet varje vinter frös till ordentligt var absolut nödvändigt för hushållningen.

Allt det här var för oss barn, som bara såg på, en underbart rolig tilldragelse. För dem som arbetade var det ett tungt, kallt och riskfyllt arbete.

*

Men livet är inte bara en lek.

Skolgången

Till skolan antingen gick eller cyklade vi och var årstiden den rätta, plockade vi smultron på dikeskanterna. Då hade vi så klart alla tre riktiga cyklar. Den cykel, som Kerstin och jag i ett tidigare skede lärde oss att cykla på, var en gammal damcykel utan riktig sadel. Som sadel tjänstgjorde en liten röd kudde med korsstygnbroderi, fastsurrad vid ett böjt rör, nedstucket i sadelhålet. På så sätt blev sitsen litet lägre och kom närmare styret. Underverket var minsann inte lätt att hantera. Många vurpor, skavsår och blåmärken blev nog tyvärr följden av gårdssmedens mästerverk.

I den östra änden av Röks socken låg Trehörna skola och i den västra låg Kyrkskolan, den skola där vi slättbarn från bl a Eveboda gick. Skolan var rödmålad och rymde på nedre botten ett litet klassrum för barnen som gick i 1:a och 2:a klass samt ett större klassrum för barnen i klasserna 3, 4, 5 och 6.

Ett påbyggnadsår - utöver de ordinarie 6 åren - fanns för de barn som inte fortsatte i realskola. Det hette då att man gick i fortsättningsskolan. Det året ägnades mera åt praktiska ämnen, såsom pojk- och flickslöjd samt trädgårdsskötsel. Litet hum om kostlära fick vi men ingen praktik i matlagning. Det fanns inga skolkök på den tiden, då vi gick i folkskolan.

Pojkslöjd utövades i det hus som kallades Slöjdvillan. Fyra likadana villor hade en gång donerats till skolorna i Ödeshög, Rök, Heda och - om jag inte minns fel - även till S:t Åby.

Skolan var en s.k. B-skola, vilket betydde, att klasserna i storskolan 2 dagar i veckan skiljdes åt, så att intensivundervisning kunde bedrivas. En dag i veckan hade alltså 2 klasser en efterlängtnad extra lovtag. Hemläxorna på den lediga dagen var dock dubbelt så långa som vanligt.

Skolsalarna såg ut ungefär som de i G:a Linköping. Kartorna och de klassiska planscherna fanns också. Jag minns ännu i dag hur stolt man var, när man ibland fick hedersuppslaget att plocka fram kartor och planscher ur förrådet och att sedan hänga upp dem framför svarta tavlan och - för att öka spänningen - långsamt rulla ned bilderna. Ej heller saknades pekpinnen, vars rapp en och annan bångstyrig pojke ibland fick känna på. Att åka ut i korridoren var, precis som i dag, en sista utväg för att få lugn och ro i klassen.

Folkskolläraren, Nils Nilsson, bodde i Slöjdvillan. Kantorn, som han allmänt kallades, eftersom han spelade och sjöng i kyrkan, undervisade på kvällarna de av socknens unga flickor som så önskade. Småskollärarinnan, Tyra Quartfordt, bodde på övre våningen i skolhuset.

Lärarinnan ringde i skolklockan. Vi ställde upp oss på två led och gick in i korridoren utanför klassrummen. Runt väggarna löpte sittbänkar. De var bra att ha, när vi tog av och på oss skor, stövlar och pjäxor samt när vi intog vår medhavda matsäck, bestående av smörgåsar och mjölk eller saft i flaska. Smörgåspåläggen var så gott som alltid ost, saltgurka eller hårdstekta ägg. För att få litet ombyte på matsäcken bytte vi ibland smörgåsar med varandra.

Kantorn och hans fru var länge barnlösa men fick till slut en liten flicka, som till deras stora sorg avled före skolåldern. Kantorn ville så gärna, att fyra skolflickor skulle bära den vita kistan in i kyrkan, uppför kyrkgången och ut till graven. Han frågade därför fyra familjer, som hade flickor i lämplig ålder, om de kunde tänka sig detta. Kerstin och jag var två av dem, som han ville ge det hedersamma uppdraget. Klädda i vita klänningar bar vi den lilla kistan till altaret. Eftersom ingen av

oss fyra tidigare varit med om en begravning, blev detta ett outplånligt minne för livet.

Efter - för min del endast fyra år i folkskola - började sedan vid 11 års ålder fyra års studier vid Tranås Samrealskola. Att jag endast gick dessa fyra år i folkskola medförde, att jag måste pröva in i Samrealskolan. Jag tenterade i svenska, historia och matematik. Eftersom mina kunskaper i de två förstnämnda ämnena ansågs vara mycket goda, så vägrade detta upp att jag inte lyckades lika bra med matematiken. Att räkna med decimalbråk var någonting, som jag inte hunnit lära mig tillräckligt bra under det år, då jag läste sjätte året privat för kantorn på eftermiddagarna. De övriga två ämnena läste jag själv in på kvällar och helger. Vid tfn-samtal mellan mamma och några av hennes systrar förväxlades sedan bråk med åkomman bräck. Stackars Margareta, att hon skulle drabbas av detta just då!

Min första tågresan till skolan i Tranås var minst sagt bedrövlig. Jag var 11 år gammal, gick första terminen i Samrealskolan och jullovet var slut. Så gott som hela släkten på mammas sida var mitt uppe i julkalaset hos morfar på Jättingstad gård. Ingen av de äldre ville lämna förmakets sköna soffa eller mjuka fåtöljer och ingen av de medelålders ville gå från spelborden i rummet bredvid och ingen av de unga ville avbryta dansen eller lämna bordet med frukt, gotter och saft för att följa mig till Hedaslätt station. Emil, vår allt i allo, skulle ju skjutsa mig till tåget - det fick räcka.

Jag kom i god tid före tågets avgång och allt skulle väl vara till belåtenhet, men när jag satt i kupén på den gammaldags, hårda träbänken brast alla fördämningar och jag började

storgråta. Konduktören, som kom för att klippa biljetten, såg hur det var fatt med mig. Han satte sig bredvid mig, torkade mina tårar och höll om mig hela resan ända till Mjölby, förutom de korta stunder, då han å tjänstens vägnar måste klippa de nypåstignas biljetter.

När jag satt mig tillrätta på det nya tåget var jag övertygad om, att jag stigit på fel tåg. Tåget gick ju åt precis samma håll som det varifrån jag kommit. Jag kunde ju inte veta, att spåren följde varandra en lång sträcka västerut, innan det andra tåget - efter att ha gjort en vid båge runt stadens utkanter - vek av åt söder.

Och när tåget stannade på Tranås station var det ingen som mötte mig där och följaktligen ingen som ledsagade mig hem genom den dåligt upplysta staden.

Nu följer ytterligare tre saker som visar, att jag inte var mogen för att lämna föräldrahemmet.

Ibland skickade pappa och mamma äpplen till mig i Tranås, tyvärr alldeles för många åt gången. Jag hann inte äta upp dem, innan de ruttnade och inte vågade jag visa de förstörda äpplena för tant Beata eller fråga henne, var jag kunde kasta dem. Jag såg ingen annan utväg än att slänga äpplena litet då och då ut genom fönstret ned på den lilla gräsremsan mellan "vårt" hus och grannens. Som tur var vette endast mitt fönster åt det hållet.

En dag kom jungfrun in till mig och sa, att en dam från Hälsovårdskontoret sökt mig per telefon. Hon sa inte sitt ärende men ville, att jag skulle ringa henne så snart som möjligt. På darrande ben gick jag till telefonen. Jag visste ju genast precis vad det rörde sig om. Äpplena! Hennes ärende var dock någonting helt annat. Hon frågade, om hennes dotter kunde få

låna min östgötadräkt. Hon behövde den vid ett uppträdande i sin skola.

En annan gång råkade jag på en skolutflykt slå sönder en termosflaska. Inte heller det vågade jag tala om för tant Beata. Termosflaskor var nog hemskt dyra, eftersom mamma var så rädd om dem.

Två gånger slog jag ned min rangliga skrivbordslampa på golvet, så att glaskupan sprack. Det var jag ju tvungen att bekänna. Att lampan saknades, skulle tant Beata säkert märka. Även lampan var nog väldigt dyr. Det syntes ju tydligt. Den verkade antik och var säkert gammalt arvegods.

Jag sprang runt på stan och lyckades få tag i en likadan termos utan att behöva betala den kontant. Expediten kände tant Beata väl och visste att jag var inackorderad hos henne. Någon glaskupa till lampan kunde jag dock inte finna. Vid mina föräldrars nästa besök köpte pappa en stadig golvlampa, som inte behövde tävla med mina läxböcker om utrymmet på det lilla skrivbordet.

Tre så relativt obetydliga saker och så stor ängslan! Tro nu inte att tant Beata var alltför sträng mot sin lilla inackordering. Hon tog verkligen mycket väl hand om mig. Att jag vid uppkomna bekymmer hade så svårt för att förtroendefullt vända mig till henne berodde nog till stor del på hennes ståtliga och förnäma hållning samt på hennes - jämfört med mammas - höga ålder.

Av tant Beatas tre söner bodde två stycken kvar i hemmet. De var dock fullvuxna och sedan flera år tillbaka yrkesverkamma. Den stora ålderskillnaden bidrog nog också till att jag ytterst sällan sökte deras sällskap. Kanske hade jag mått bättre i deras hem, om tant Beata hade haft ytterligare en flicka inackorderad hos sig.

Den tredje sonen förestod en bokhandel i Linköping, vilket gjorde att hemmets väggar var så gott som tapetserade med bokhyllor, fyllda med böcker av alla de slag. Böckerna dammade tant Beata med en fjädervippa så att dammet yrde i högan sky. Inte så bra för luftrören precis.

Endast en gång besökte jag tillsammans med tant Beata deras sommarstuga belägen på en liten ö i sjön Sommen. Några promenader eller andra utflykter tillsammans med henne gjorde jag aldrig.

På fritiden var mina favoritsysselsättningar frivillig gymnastik i skolan och läsning av flickböcker, äventyrsböcker, naturskildringar och skönlitteratur på mitt rum.

Det var under åren i Tranås som jag lärde mig dansa folkdanser.

Samtidigt med mig - under min första hösttermin i Tranås - gick även Sigvard i Samrealskolan och var inackorderad hos tant Beata. Det var ju som sällskap och stöd åt honom som pappa och mamma ville, att vi två skulle börja på samma gång. Sigvard var dock ofta sjuk och orkade inte följa undervisningen, varför han endast gick en termin.

Jag trivdes egentligen aldrig varken med skolan eller fritiden i Tranås. Strängt taget var det bara språklektionerna i franska och tyska jag tyckte om - trots att lärarinnan i de språken hade ett nervpirrande sätt att förhöra läxorna på. Allt man kunde som ett rinnande vatten när man gick hemifrån försvann tråkigt nog ur minnet, så snart hon började förhöra oss. Anledningen till min förkärlek till språklektionerna berodde nog till stor del på att jag kände lärarinnan i språken privat och därför inte var livrädd för henne. Hon bodde nämligen tillsammans med en annan lärarinna på översta våningen i tant Beatas hus. Att hon hade världens vackraste sidenblusar kommer nog

de flesta flickor ihåg. Hon och en av hennes kvinnliga kolleger reste bums efter terminernas slut till Frankrike för att bättre på sina språkkunskaper och för att handla kläder i Paris.

På nedre botten i samma hus bodde rektorn. Han var sträng men undervisade på ett utomordentligt bra sätt och uppmuntrade oss att fråga honom privat i skolan på kvällstid, om det var någonting vi inte hade fattat.

En annan lärare, som vann mitt hjärta, var en vikarie, som vi tyvärr endast hade en termin. Han undervisade i svenska och väckte mitt intresse för dikt och prosa för hela livet. När vi det året skulle ha vår julfest förklarade han inför hela klassen, att valet av den som skulle underhålla med att läsa en berättelse var givet. Det fanns bara en i klassen, som talade tydlig och ren svenska utan märkbar dialektal brytning - nämligen Margareta. Det blev minsann plåster på sårn för alla de gånger mina småländska klasskamrater retat mig för mitt tydliga uttal!

Till samma julfest, som slutade med dans och ringlekar i gymnastiksalen, där jag trivdes så bra, hade mamma sytt en ljuvlig vit balettklänning med ett litet sidenliv och tyllkjol. Vi skulle nämligen vid tillfället ha någon slags maskeraddräkt.

Efter realskoleexamen följde sedan tre års studier vid Linköpings Högre Allmänna Läroverk och - efter att ha tagit ett välbehövligt sabbatsår från allt skolarbete - ett års studier vid Bar-Lock-Institutet - en handelsskola i Stockholm. Även dessa år var jag helinackorderad. Nu var jag emellertid åtskilliga år äldre och trivdes mycket bra i mina nya inackorderingshem. En bidragande orsak i Linköping var helt visst, att familjen hade två egna döttrar och att jag där hade sällskap av en flicka från Tranås, som var inackorderad i samma hem och

som gick i samma ring på gymnasiet som jag. Även i Stockholm hyste inackorderingshemmet flera elever av båda könen, i olika åldrar och från fyra olika skolor. Att vi åt alla målen tillsammans i hemmet bidrog väl också till att vi lärde känna varandra mycket väl. Ibland på kvällarna gick de yngre pojkarna och jag tvärs över gatan till ett litet café, där pojkarna drack kaffe och jag saft med bullskivor, en benämning som jag aldrig förut hört på vanliga veteskivor. Var det egentligen mitt sällskap de eftertraktade eller var det kanske bara någon, som just då var stadd vid bättre kassa än de själva, undrade jag ibland.

Utflykter

Vi tog korta promenader i omgivningarna och åkte bil eller tåg till avlägsna platser.

När vi kommit över bron med sina smäckra, välvda räcken till den oansenliga ön, kringfluten av den tröga bäcken, tyckte vi oss ha kommit till en helt annan värld. Kanske var det för att ön, till skillnad från trädgården, saknade såväl träd och buskar som odlade blommor. Inga råmande kor eller kesande (glada, skuttande) kalvar störde idyllen. Jag har inget minne av att vi lekte där. Vi åt nog bara våra bullar och drack vår saft och drömde oss långt, långt bort.

Vi gick "långpromenad" till Renstad, vars ladugård brann ned till grunden, när vi var små. Gården ståtade med flera växthus. I ett av dem odlades meloner, som i kräfttider - precis som i dag - var den givna efterrätten tillsammans med röda

vinbär.

Ibland gick vi lång väg över gärdena till ett ödetorp. Där fanns inga hus kvar, men i den lilla trädgården växte fortfarande knotiga äppelträd med små, röda äpplen - tyvärr ettersura.

Vackra högsommardagar gick vi utmed bäcken västerut mot Omberg. Vi uppsökte en helt annan natur än trädgårdens. Vi fann en backe med karg jordmån - långt från slättens tunga lera. Där växte mandelblom, kattfot och blå violer i alla tänkbara schatteringar.

Där kunde vi även - under rätta väderleksförhållanden - uppleva de mest hänförande hägringar. Vi kunde t. ex. långt bort över slätten se staden Vadstena liksom seglande högt över slättlandskapet.

Och så gick vi förstås varje tisdag till Röks station för att köpa Allers veckotidning. Det var otäckt, eftersom stinsen födde upp kalkoner. Det hände ibland att vi fick fly hals över huvud med en ilsken kalkontupp efter oss. Väl hemkomna satte vi genast igång med att klippa ut och klistra ihop de fina slotten, borgarna och bondgårdarna, som fanns inuti tidningen.

Brev och tidningar fick vi hemburna och lagda i den stora fula läderväskan, som hängde på verandan. När vi eller gäster skulle fotograferas där, var pappa noga med att väskan skulle tagas bort. Han tyckte, att den störde idyllen.

Vi gick också till speceriaffären i Hejla backe, där vi köpte några dagligvaror, såsom jäst, socker och mjöl, när hemmaförråden tagit slut. Det allra mesta köpte vi i Ödeshög.

En enda gång under mina fyra år i Röks folkskola skulle skolans tredjeklass cykla ända till Omberg. Vi var så upphetsade inför dagens stora händelse, att många elever körde ihop redan efter en kilometer i jämhöjd med Eveboda allé. Några av oss ådrog sig lindriga skavsår, andra blödde näsblod. Att fort-

sätta färdens var - på ren östgötska - inte te å tänke på. På dikeskanten åt vi tillsammans vår medhavda matsäck, innan vi slokörade (litet ledsna) skiljdes åt.

En annan gång åkte skolans elever tåg till Mjölby för att se på cirkus. Någon riktig föreställning med akrobater, lindansare, cirkusryttarinnor, trapetser och clowner blev det dock inte. Vi fick nöja oss med att se på de exotiska djuren och de vackra hästarna i djurstallarna. En fin upplevelse bara det, men vi hade nog väntat oss något annat. Skolbarnens ihopsparrade pengar räckte väl inte till mera. Man fick tidigt lära sig att rätta mun efter matsäcken.

En utflykt, som vi barn några gånger fick deltaga i, ägde rum på Annandaghjassa (Annandag Pingst kallades så av folket på trakten). Då träffades man på Hjässatorget på Omberg, där det den dagen fanns några godis- och marknadsstånd samt en dansbana. Publiken bjöds på tal, sång och musik och familjevis eller tillsammans med släkt och vänner dukades medhavd matsäck upp i utkanten av marknadsplatsen. Efter maten sprang barnen omkring och lekte, medan de äldre tog sig en tupplur i gröngräset och smälte maten i godan ro.

Till Ödeshög, som var ett municipalsamhälle, fick vi ofta följa med och handla. Vi köpte specerier i Ola Fredrikssons speceriaffär och köpte kött i en slakteributik och fisk på torget. Hos morbror Olle kunde vi på en särskild avdelning också köpa tyger, gardiner, garner, sybehör och underkläder m m.

I Ödeshög fanns också en hel del andra butiker, såsom blomsteraffär, järnaffär, färghandel och skoaffär. Även en matservering och ett konditori fanns där.

Dessutom fanns i municipalsamhället en läkare, vilken väl i dag skulle kallats för "vår husläkare", en tandläkare och en fri-

sör. Den tandläkare som vi anlidade fanns dock i Vadstena.
Två banker fanns det också.

När vi var litet äldre fick vi följa med till Linköping. Där såg vi på majkarnevalen. Jag kommer ihåg, att vi stod uppe på muren till Stadshuset, där vi hade fin utsikt över tåget.

Ibland brukade vi gå till en fotograf vid Stora torget. Han tog en gång detta kort på mig, klädd i min allra finaste gåbortklänning.

I det hus, som ateljén låg i, fanns en hiss med järngrindar. Det var så nytt och roligt för oss att åka hiss, att vi flera gånger åkte upp och ned, innan vi var nöjda.

Kaffe drack vi på någonting som hette Weiders konditori. Mat åt vi antingen på Margaretas matsalar eller på Lampes veranda, där man underhölls med levande musik. På Margaretas matsalar tyckte vi bäst om mannagrynspudding med saftsås, illröd sådan. Vår hemlagade kunde inte tävla med den. Troligen berodde det väl på, att deras var färgad med karamellfärg och att vår var naturell. Hos Lampes fick vi var sin, avlång smörgåsbricka med fack för litet av varje. Det var någonting nytt för oss.

Vi köpte förstås också kläder och skor. Pappa och mamma besökte ibland en viltaffär och en fiskaffär på Nygatan, om det slumpade sig så att vi skulle ha kalas hemma ock ville bjuda på någonting extra gott.

Visst fick vi dessutom någon liten åtrådd leksak!

När vi blev ännu något äldre fick vi följa med till Stockholm. Där bodde mammas syster Agnes och hennes man Nisse med sina pojkar Per, kallad Pelle, och Bo. Vi fick gå på bio och en gång två gånger på Operan. Ena dagen såg vi Lille Petters resa till månen och dagen därpå såg vi Värmlänningarna.

Apropå bio. Ett tidigt biobesök i Vadstena glömmer jag aldrig. Tina, vår gamla trotjänarinna, gjorde oss sällskap på en matinéföreställning, medan mamma och pappa utträttade ärenden på stan. I pausen tog hon upp ett smörgåspaket och bjöd oss äta. Vi tackade ja och åt med glupande aptit. Att det kanske inte gick för sig hade vi ingen aning om. De andra barnen i biosalongen tittade faktiskt riktigt avundsjukt på oss. OBS!

Detta var före den tid, då chips, popcorn och annat godis kunde införskaffas i foajén.

I Stockholm sprang vi runt i affärer, såsom NK och PUB. Naturligtvis var vi också på Skansen. Visst var det roligt med alla de exotiska djuren, men ack så tröttsamt. Och inte fick djuren klappas och smekas! Så klokt att djurparkerna numera även har vanliga husdjur för de allra minsta besökarna. Vad mindes då vi barn allra längst från skansenbesöket? Jo, mannen som satt vid foten av rulltrappan och spelade på såg. Att ett vanligt snickarverktyg kunde användas att spela på! Det var långt märkvärdigare än alla djuren tillsammans.

En av de platser, där vi i tidig skolålder två på varandra följande somrar - endast några veckor i taget - hyrde övervåningen i en villa, var Örserum. Platsen låg vid sjön Bunn, två km öster om Gränna. Vi hade självhushåll, men ibland åt vi middag på Brunnsrestaurangen. Sjön med underbar, långgrund sandstrand låg alldeles i närheten.

Vi köpte så klart en hel del godis för de slantar vi fick. Kerstin och jag, som tydligen var mest godissugna åt genast upp det vi inhandlat. Sigvard däremot sparade allt han köpte i en sandhink. Nu bar det sig inte bättre än att det ösregnade just den natten, då han glömt sin hink ute på trappan. All 1/2-öreskola och annat godis gick till spillo. Stackars Sigvard!

En sommar vistades jag i Varberg, ditbjuden av morbror Olle och moster Ella för att vara sällskap åt min kusin Bengt, som var enda barnet.

Dessutom var mamma och vi barn några sommarveckor hos familjen Encrantz i Ängelholm. Bilresor var på den tiden inte något större nöje för oss barn. Det var alltid så trångt och

varmt i baksätet. Resorna till och från Ängelholm utgjorde inte något undantag. Bilen måste - förutom chaufför - rymma två mammor och fyra barn på sätena förutom diverse oumbärliga prylar på golvet. Och detta mitt i pressande sommarvärme!

Att åka bil till Gränna och båt till Visingsö var spännande. Där såg vi på slottsruinen och åkte remmalag.

Allra roligast var den resa vi två flickor i tonåren gjorde tillsammans med mamma för att några veckor gästa moster Agnes och våra två kusiner Pelle och Bo på Djurö långt ute i Stockholms skärgård. Först den långa resan till Stockholm och sedan båtresan tur och retur till ön. Det var verkligen en utflykt som hette duga! Ön var stor och hade både kyrka och handelsbod. Och det bästa av allt! Många jämgamla pojkar att vara tillsammans med. Ofta ville de ha oss och - som tur var även våra litet yngre pojkkusiner - med i sina olika boll- och idrottslekar. Handboll var den roligaste sportgrenen. Vi fick också följa med pojkarna och bada. De tyckte alltid, att det var hemskt kallt i vattnet. Kallt? Då skulle Ni ha känt på vattnet i Vättern, en av de sjöar, som vi brukar bada i, utbrast vi!

En annan sak, som jag minns från den resan, är den strandpyjamas (årets stora modenyhet), som mamma sytt åt mig. Den passade mig perfekt, men inte sedan moster Agnes provat den. Därefter var den alldeles för stor över bysten åt mig. Buh! Jag minns också den goda sockerkaka med hallonsylt, som hemhjälpens varje dag bakade och gav oss till kaffet och saften.

Att vi gjorde så få och relativt korta sommarresor hängde ju främst ihop med att vi bodde på landet och hade det så skönt

på Eveboda. Dessutom måste ju mamma övervaka allt arbete med skörd och konservering och pappa ansåg sig absolut vara behövlig på tisdagarna på Östgötabanken i Ödeshög, vilket gjorde att ingen resa fick vara längre tid än allra högst 14 dagar.

En av orsakerna var väl också, att många av våra släktingar - särskilt kusinerna - gärna ville gästa oss sommartid.

*

Såväl vår, sommar, höst, och vinter, när vi ingenting kunde hitta på att göra eller kände oss litet ensamma, ledsna, trötta och frusna, fanns det många ställen att gå till. Man kunde t.ex. titta in i vedboden, snickarboden, hönshuset, svinstian, ladugården, stallet, ladan, höskullen eller smedjan. Eller varför inte besöka tvättstugan, varprummet, vävkammaren eller syrummet? Före vår tid fanns också ett mejeri. Köket var - som redan nämnts - en given tillflyktsplats.

På alla dessa ställen fanns alltid någonting att se på och alltid någon att byta några ord med, om vi så ville.

För det mesta stod vi barn dock tysta och snälla innanför de olika husens dörrar. De som arbetade skulle inte störas i onödan. De anställdas barn hade nu helt klart en fördel framför oss. Det var ju deras föräldrar, som arbetade där. De vågade sig därför längre in i husen och tordes både småprata med dem och fråga dem om saker som de själva inte förstod.

Vedboden

All ved togs från skogen på Allmänningen. Allmänningen var, som namnet antyder, den för slättbygdens bönder gemensamma skogen. Där fick uttag göras efter gårdens arealstorlek. Det betydde för Evebodas del åtskilliga kvadratmeter. Vid lämplig väderlek och lämpligt väglag (dvs slädföre) forslades sedan den meterlånga, kluvna veden hem till gården och staplades i höga travar på en upplagsplats för att torka. Där hade vi barn sedan en underbar men helt klart mycket farlig lekplats. Vi sprang fram och tillbaka och lekte tafatt i mellanrummen.

Ibland drog vi ut några långvedstycken ur travarna på en höjd tillräckligt hög för oss för att kunna stå raklånga i mel-

lanrummen. Med hjälp av dessa och gamla trasmattor åstadkom vi sedan rader av rum.

Utanför vedboden eller inne i densamma sågades och höggs sedan långveden till vedträn, lagom stora för tvättbasen (grytan) i brygghuset, lagom stora för bakugnen och vedspisen i köket, lagom stora för de många kakelugnarna i huvudbyggnad och flyglar och lagom stora för den lilla järnspisen i lekstugan. För det mesta bar vår allt i allo Emil in veden till vedlåren i köket. Även vi barn hjälpte då och då till med vedbärandet, eftersom det gav en relativt stor slant per spjälvagn och en något mindre per vedkorg eller uppknutet förkläde.

På vår tid fanns inga värmeelement på Eveboda. Elektriskt ljus hade vi Tack Och Lov!

Snickarboden

Snickarboden, dit en brant trappa ledde, låg ovanför vedboden. Där tyckte isynnerhet pojkarna om att vara. Kanske lärde de sig också att tillverka nyttiga saker utöver de räfspinnar, ägg- och knäckställ samt stövelknektar, som de åstadkom på skolans slöjdtimmar. Vi flickor intresserade oss nog mest för de vackra, kåddoftande hyvelspånen. Jag kommer ihåg att snickaren hette Djerf. Han såg till att allt tillverkat av trä på gården var i gott skick. Han fick trasiga möbler att se ut som nya. Åt oss barn gjorde han trevliga leksaker, såsom trähästar, små vagnar, dockskåp och docksängar.

De två finaste sakerna han gjorde till oss barn var nog två sekretärer, en till Sigvard och en till mig. Vid julklappsutdelningen det året beredde den möbeln mig dock mitt livs hittills

största besvikelse. Jag såg ju att paketet liknade ett litet piano. Och jag var så urdum, att jag inbillade mig, att det var det. Jag behärskade mig likväl och tackade pappa och mamma för den fina presenten och lyckades hålla tillbaka gråten, som satt som en klump i halsen. Den något större sekretären hade jag faktiskt som skrivpulpet tillsammans med en trebent pall vid läxläsning t o m när jag gick på Högre Allmänna Läroverket (HAL) i Linköping. Ergometri var det tydligen ingen som brydde sig om på den tiden. Sekretären var dessutom den första möbeln i min rum- och kokvrålägenhet på Vallavägen i Linköping. Möblemanget där utökades vartefter med en enkel kökssoffa med två bäddar, ett bord tillverkat av ett litet nattduksbord + sågspånsskiva, hopfogade med sprint och vingskruv. Dessutom tillkom två vita "Evebodastolar" och en brunmålad bokhylla, tillverkad av sockerlådor. En liten röd, stoppad fåtölj fullbordade möblemanget - för övrigt samma fåtölj som du Lasse hade i din verkstad på Hertig Karlsgatan.

Gardinerna hade jag sytt i slöjden, när jag gick i Samrealskolan i Tranås. En gång hängde de i förmaket på Eveboda.

Hönshuset

Hönshuset var väl ingen särskilt populär plats att vistas på. Där luktade det äckligt och tupparnas galande och hönornas kacklande var inte precis något välljud. Kycklingarna, den korta tid de var små och gulliga, var förstås ett plus. Vi hjälpte ibland till med att plocka nyvärpta ägg ur hönornas reden.

I hönsfodret blandade man sparade äggskal, som krossats i en stor kvarn. Med det tillskottet till födan blev skalen hårda

och äggen inte så sköra att hantera. Kvarnen drogs för hand med en vev. Att dra den veven var en ganska omtyckt syssla, för då vankades det vanligtvis en slant som belöning.

Pengarna för äggen, som såldes till "vår närbutik" i Hejla backe, utgjorde den enda inkomst som husmödrarna fritt fick bestämma över. De pengarna kallades litet felaktigt för nål-pengar, troligtvis för att de bara räckte till inköp av några få av de varor som de kringresande nasarna (dörrknackarna) bjöd ut i köken till husets fruntimmer. Nålpengar är egentligen lika med den summa som hustrun erhöll av sin man till kläder. Uttrycket kommer från tyskans Nadel, alltså = med nål förfärdigade saker.

Vanligtvis saluförde nasaren endast sy-, stopp- och säkerhetsnålar, hårspännen, hårband, strumpeband samt i god tid före jul och påsk enklare handarbeten. Ibland sålde han också underkläder, förklädes- och klänningstyger. Snus- och snusdosor, som nyttjades av drängarna på gården, ingick även i sortimentet.

Nasarnas ankomst, som förebådades av ett ilsket skällande av gårdvaren Nalle, var ett efterlängtat avbrott i vardagslunken. Nasarna tog god tid på sig, var muntra, slagfärdiga och småflörtiga. De var nog orsak till många slocknade spisar, förstörda maträtter och brända kakor.

Till söndagsmiddagarna var det kutym att antingen bjuda på kalvstek med härlig gräddsås, vinbärsgelé och pressgurka eller också kokt höns med ris och curry. De frisläppta hönorna (minsann riktiga sprätthöns) älskade att sitta högt upp i de omgivande buskarna och var svåra att få ned ur grenklykorna. Man undrar faktiskt om inte de - liksom grisar och kor - rent av kände på sig, att det var döden som väntade dem. Att se en höna, som man nyss hjälpt till att fånga in, omedelbart efteråt

nackas (halshuggas) var ju allt annat än lustbetonat.

På Eveboda hade vi endast hönor och tuppar av rasen Vit Leghorn. Därtill kom de dvärghöns, som tillhörde lekstugan och vars ägg plockades och åts upp av lekstugufolket.

Vid sidan om hönshuset tvärs över ett litet dike fanns en bro med några löstagbara plankor. Under bron bodde en sommar en fruktansvärt stor och skabbig råtta, som vi kallade Esmeralda. När vi hade kusiner hos oss var det ett skräckblandat "nöje" att så där händelsevis lyfta på någon plank. Illtjuten och flykten från skådeplatsen lät aldrig vänta på sig.

Diket, fullt med stora brännässlor, var förresten detsamma som det jag - iklädd shorts och litet linne - ramlade ned i utan att genast kunna ta mig upp. Svedan på kroppen var fruktansvärd. Jag drömmer fortfarande mardrömmar om det olustiga äventyret.

En annan ful lek med gästande barn var att Sigvard lurade dem att hoppa från en tvättbrygga till en annan. Sigvard hade ju hoppat otaliga gånger och kände till att avståndet mellan bryggorna var större än förmodat. Det gjorde däremot inte de otränade barnen, varför hoppet resulterade i ett ljudligt plask och dyblöta kläder. Bäckens var mycket grund, så någon fara för deras liv förelåg inte. Alltså två inte särskilt fina hyss, men till vårt försvar vill jag anföra, att vi ibland var så innerligt trötta på att vara barnvakt eller lekledare åt kusiner, som vid föräldrarnas avresa tjatade sig till att utan mamma eller pappa få stanna kvar miiiiinst en vecka till.

Svinstian

I svinstian luktade det förfärligt illa, varför besöken där blev kortast möjliga. Där var också ett förfärligt skriande och nöfande. Det var för de söta, lena griskulningarnas skull som vi gick dit.

Till grisarna kopplades ju dessutom den hemiska slakten, som åtminstone vi flickor endast åhörde på långt håll men aldrig bevittnade. Vi kände ju till redskapen som användes. Det räckte för att må illa. Den hemiska slaktmasken de döddes med, bänken de lades upp på, de vassa knivarna, hinkarna i vilka blodet tappades och vispades för att inte koagulera samt den med kokhett vatten fyllda hon, i vilken grisarna tvättades rena från smuts och blod och borsten skrubbad bort.

Ladugården

Nötkreatursskötsel var förr i tiden - vid sidan om åkerbruk och skogsbruk - det svenska jordbrukets viktigaste inkomstkälla genom avsättning av levande djur, kött, mjölk och mjölkprodukter. På senare dar är det tydligen varken lönsamt eller lätt att vara mjölkbonde.

Betesfodring är ett grundvillkor för lönande husdjursskötsel. Dels ger betet ett lättsmält och närande foder, som innehåller alla för organismen behövliga beståndsdelar, dels gör dess höga äggvitehalt, att kraftfoderbehovet i väsentlig grad nedsättes. För att stimulera foderlusten och matsmältningen lades saltstenar ut på lämpliga ställen åt korna för att slicka på. En icke oväsentlig fördel med betesfodring är dessutom, att djurens skötsel under betestiden utföres med långt mindre

arbetskraft än vid stallfodring.

I ladugården fick korna foder på sina foderbord från den ovanför belägna höskullen.

Gödsel och förorenad halm samt den torvmull, som tagits ur Dags mosse vid Tåkern, mockades ut till gödselstacken på en kärre, ett inte helt riskfritt arbete, eftersom den fyllda kärren lätt kunde välta på de smala, svajande och ibland förrädiskt hala plankorna.

Evebodas kor var svartvita och Jättingstads (morfars) kor var rödvita. De svartvita ansågs ge mera mjölk och de rödvita fetare mjölk. Denna fråga var en ständigt återkommande "träta" mellan traktens alla kreatursuppfödare.

Sommartid mjölkades korna ute i det fria vid provisoriska mjölkbord och vintertid så klart i ladugården. Före mjölkningen tvättade alltid mjölkpigorna (obs! pigorna inget nedsättande) sina händer och armar samt kornas juver och spenar med varmt vatten och förmodligen också med såpa och någon infektionsdödande vätska. Med mjölkhinken mellan knäna satt de sedan på mjölkpallen med pannan stödd mot kons sida och arbetet kunde börja. Tänk vilken lättnad, när mjölkmaskinerna introducerades i ladugårdarna! Under mjölkningens gång fick kalvarna och kattorna alltid spenavarm mjölk i sina hinkar och skålar.

Vartefter mjölkhinkarna fylldes hällades mjölken genom en silförsedd tratt ned i mjölksåarna. Såarna hämtades sedan av mjölkbilen för transport till Mjölkcentralen i Ödeshög. En av såarna undantogs dock. Den sänktes ned i en med iskallt vatten fylld bassäng, belägen i ett rum på gaveln av det röda magasinet med vällingklocka på taket. I vällingklockan ringde rättaren för att informera statare och alla säsonganställda om dagens sysslor och om vad den enskilde arbetaren skulle utfö-

ra ensam eller i lag med andra. I samma rum hämtade också vi och alla gårdens hushåll sin mjölk vid kvällsdags. Samtidigt passade man på att byta några ord med varandra efter dagens tunga sysslor. Ibland roade man sig också med att åka nedför rutschbanan, som låg alldeles intill magasinet.

En kontrollförening fanns för noggrann kontroll av husdjurs avkastning, foderförbrukning, de enskilda kornas mjölmängd under dygnet samt mjölkens fetthalt. En av kontrollföreningens kontrollassistenter, vanligtvis en glad och trevlig ungkarl, alltså efterlängtd - för att inte säga eftertraktad - av ortens alla ungmör, gjorde regelbundna besök på gården.

Att kontrollassistenten, liksom alla veterinärer på besök i ladugård och stall, skulle komma till verandan för att få betalt, när arbetet slutförts, var den vanliga rutinen. När vi hörde pappa med hög röst ropa: "Kan någon ta ut nickelbrickan med groggglas, konjakskaraff, vichyvatten och sockerdricka på verandan" förstod vi, att de var i antågande. (Nickelbrickan och konjakskaraffen har jag nu i min ägo.) Att de skulle åka hem utan att sitta ned en stund för angenämt samtal och dessutom bjudas på någon förtäring var otänkbart.

Stallet

Så när som på mjölkningen förstås utfördes nästan samma arbete i stallet som i ladugården. I stallet ryktades hästarna och där, bakom en avbalkning, hängde de fettblanka, skinande sadlarna och seldonen. I stallet skötte smeden om hästarnas hovar, något som var både roligt och litet skrämmande att bevittna. Vi flickor vande oss aldrig vid att se smeden kratsa i

hovarna och att nagla fast hästskorna.

Vi hade flera arbetshästar och två vagnshästar av halvblodsras, som hette Balder och Brage. De var utmärkta som ridhästar, men red gjorde endast vår halvsyster Inga.

Ladan

I den längst bort liggande delen av den långa längan med svinhus, stall och ladugård låg ladan. Där stod tröskan redo att ta hand om de sädesnekar som körts in från fälten. Sädeskornen hamnade efter tröskningen, fria från agnar och boss, sedan ned i jutesäckar för vidare transport till sädesmagasinet en bit därfraån. Där tömdes sädeskornen ut på golvet för att med jämna mellanrum skyfflas fram och tillbaka för att påskynda torkningen. Överhettning och självantändning var något man fruktade. Sedan utfördes ännu några skovlingar ned i säckar, innan det så småningom blev dags att åka till Hästholmens kvarn för malning. Det gick att åstadkomma rätt mjöltyp för olika användningsområden. Man kunde även få s k krossfoder av havre.

Vete- och rågmjöl fick man hem i fina bomullssäckar. Åt krossfoder dög de gamla jutesäckarna.

Allt detta var spännande att se på. Tröskan förde ett oherans oväsen. Dammet yrde så att ögon, näsa, mun och hår samt kläder blev fulla av damm och boss. Eldfarlig var tröskningen också. Jag minns att pappa var livrädd, ty minsta lilla gnista från tröskan kunde åstadkomma en förödande brand. Så mycket enklare all hantering med skörd, tröskning och lagring blev, när skördemaskinerna kom till traktens gårdar. Jag minns, när

intresserade åskådare stod i täta led på Renstads gården för att beskåda det allra första undret av detta slag.

I ladan klipptes även kornas klövar. Detta skedde i en ställning, där kon hissades upp en bit ovan golvet med hjälp av en gördel, anbringad under kons buk. Med en klöv i taget, upplagd och fastspänd på en av de stolpar som fanns i ställningens fyra hörn, gick det sedan bra att klippa kons klövar.

Sädesmagasinet

Höskullen

Från vägen upp till höskullen gick körbanan, vid vars slut fanns en rund plan för hästarna att vända på. Hästarna frustade och golvet knakade. Det var trångt och vi barn stod klistrade vid räcket och bevittnade avlastningen av höet ned i ladan. Att

hoppa ned i höet var absolut förbjudet och förenat med livsfara. Man kunde nämligen uppifrån inte bedöma hölagrets tjocklek. Gårdens barn visste detta, men främmande barn kunde man inte riktigt lita på.

Längst fram på den runda vändbanan försökte pojkarna fånga duvor. Nedanför ett öppet fönster ställde de en låda på högkant. I lådans överkant fästes ett snöre. Förhoppningsvis skulle lådan falla ned över den duva som intet ont anande pickade i sig de sädeskorn, som pojkarna lagt ut som lockbete. Tyvärr eller som tur var - från vilken sida man nu ser det - kan jag inte minnas, att ofoget någonsin lyckades.

Smedjan

I smedjan, där så gott som allt smide för gårdens behov utfördes, var det varmt och skönt. Särskilt kalla vintrar var den ett omtyckt krypin. Det ekade av tunga hammarslag, gnistorna yrde, vattnet pyste och svetten rann.

Smeden och hans familj bodde ovanpå smedjan. Smedens dotter var min skolkamrat. Vi lekte ibland med henne både hemma hos oss och i lekstugan. Att besöka hennes hem var spännande. Där fanns en stickmaskin, vilken både smed och smedhustru använde och tjänade en inte föraktlig summa pengar på. Det var faktiskt smeden som stickade mest och hans fru som tog upp beställningar och lämnade ut färdiga plagg samt - får man väl förmoda - fick en och annan välförtjänt kaffetår med dopp förgylld med en efterlängtd skvallerstund. Tröjorna var mycket välstickade och omtyckta runt om i stugorna. Jag kommer än i dag ihåg min grön-och rosarandiga tröja.

Smedfrun hade verkligen löst sitt matproblem på ett snillrikt sätt. En dag i veckan lagade hon en stor sats korvkaka i en kopparbunke och ställde fram den på matbordet. Sedan fick make och dotter ta sig några skedar ur bunken, när de var hungriga - oavsett tidpunkt på dagen.

Dottern hade långt, ljust, lockigt hår - moderns stolthet. I det växte och frodades hårlössen i oanade mängder. Eftersom jag satt bakom henne i skolan hade jag aldrig en tråkig stund. Huvudlöss var - liksom även i nutid - en återkommande plåga. De hölls efter med tvätt, finkam och sabadillättika. Klokt nog har varken Kerstin eller jag någonsin haft långt hår.

Transformatorn

Transformatorn var en för gården nödvändig sak. Det var endast tillåtet för pappa och utöver honom endast för någon på gården anställd, behörig person att gå in i den.

När åskan någon enstaka gång fick för sig att den hade väldigt bråttom till skog och sjö på andra sidan slätten tog den genvägen från Trehörna över vår trädgård. När det blixtrade och mullrade som värst, sa pappa helt lugnt: "Nu måste jag nog gå ut och se till transformatorn." För mig kändes det ungefär som om han gick rakt in i dödens käftar. Jag blev dödsförskräckt och började darra som ett asplöv. Då lade mamma mig på schäslongen, gav mig ett pyttelitet glas konjak och placerade en stor kudde över mitt huvud. De andra i rummet tycktes däremot skräcknjuta av det mäktiga fenomenet.

*

För ombytes skull följer nu några betydligt senare sommarminnen från tiden tillsammans med make och barn i några hyrda sommarstugor.

Om jag bortser från en vecka i Ljung och tre veckor i Varamobaden var huset i Stensvassa vår första hyrda sommarstuga. Under våra år i Stensvassa vid sjön Järnlunden försvann min åskrädsla så gott som helt och hållet. Det var ju inte underligt, att vi till sist ignorerade åskan. Den gick ju så gott som varje dag tvärs över den stuga vi hyrde tillsammans med familjen Broady från Motala. Under vistelsen i Stensvassa blev jag också delvis av med min rädsla för ormar. Glödheta sommardagar ringlade ormar från hagen, nedför backen utanför vår stuga och ut i sjön. Det hände t o m en gång, att en snok slog följe med mig i vattnet, när jag simmade. Att jag inte dog av skräck! Vår hyresvärdas fru, Inga Fallsberg, stod beväpnad med en grov påk nere vid sin husknut och jag med en likadan påk vid vår sandlåda för att vara redo, om någon orm skulle komma för nära våra barn. Så här minns jag många sköna dagar i Stensvassa med sol, lek och svalkande bad.

Jag, Manfred, Thomas och Håkan till höger på bilden.

Klockan 7 varje morgon körde Thomas sin bil i hagen.

Mjölken, som vi hämtade på kvällen vid bondgården, sänkte vi ned i brunnen, som låg halvvägs nedför backen till sjön. Jag brukade tidigt nästa morgon hämta mjölkkrukan för att få sitta vid brunnen och njuta av soluppgången en stund, innan dagens bestyr tog vid.

Det hände ibland, att Ulla och jag cyklade till handelsboden i Fjälla för att köpa några småsaker, för det mesta mjöl, socker, smör och jäst, eftersom Ulla hade dille på att baka bullar. Antingen det var vi två med småpojarna på pakethållarna eller de bilburna papporna som handlade där tog det en evig tid. Handelsmannen betjänade alla fast boende kunder före oss sommargäster och det var ju inte mer än rätt.

I Västervik, hyrde vi först ett år en sommarstuga på ett

område som hette Piperskärr på Norrlandet. Där hade vi gott om plats. Det var en härlig stuga, belägen uppe på en flat bergshäll ovanför den omgivande terrängen full med blåbär av aldrig skådad storlek. Tyvärr fanns det också i den lägre, fuktiga kärrmarken fullt med myggor. Pojkarna hade många lek-kamrater och t o m en villig man, som dömde deras fotbollsmatcher och ledde deras lekar samt övade dem i olika sommaridrotter.

Ett litet roligt minne därifrån är att husvärden, när han såg vår lilla drygt ettåriga dotter, propsade på att trappan upp till huset måste förses med lämpliga, täta räcken. Under tiden diskussionen pågick hade Karin utan att vi lagt märke till det krupit hela vägen upp och satt högst upp på trappan och log - som vi tyckte - segervisst.

Eftersom vi alltid nalkades stugan över stenbunden mark och våta tallbarr verkade våra sommargolv alltid liksom ny-skurade. Jag kan inte påminna mig, att jag någonsin varken sopade eller skurade dem. Det var minsann annat än den sommaren vi hyrde en stuga två veckor i Varamobaden alldeles nere vid sandstranden! Vi hade på Norrlandet inte långt vare sig till närbutiken eller badet i Överumsviken.

En gång, när mamma hälsade på oss i den sommarstugan, hade hon med sig fina frottébadrockar, som hon sytt åt pojkarna. De tackade och kramade mamma översvallande och sedan sprang de före mormor, Manfred och mig sin vanliga genväg till badet, som gick genom nyponspår och diverse taggiga buskar. När vi en stund senare anlände till stranden såg deras nya, fina badrockar närmast ut som långhåriga ryamat-tor. Vi visste inte om vi skulle skratta eller gråta. Men oh, vad jag tyckte synd om mamma, som hade lagt ned så stor möda på plaggen. Något slags straff måtte de väl ändå ha fått!

Det andra huset vi hyrde i Västervik bestod av två rum och kök förutom den rymliga, inbyggda verandan, där Karin och grannens bara några år äldre pojke, Arne Lapidus, tidiga morgnar, innan vi andra hade stigit upp, lekte, ritade och målade tavlor. Tavlorna hängde de upp på verandans väggar och bjöd sedan in oss stora till vernissage. Vid köp kostade tavlorna alltifrån fem öre till en krona. I den sommarstugan trivdes vi gott. Att ena sidan av trädgården gränsade till en plåtslageriverkstad störde oss inte det minsta.

Huset hade också en liten köksveranda, där vi brukade diska och där Karin ofta lekte med sin dockservis. En dag bar det sig inte bättre än att hon halkade på det våta golvet. Hon slog sig och grät en skvätt och återtog sedan sin lek. Det verkade inte ha gått så illa, men efter en stund hände det igen. Hon föll och nu såg det verkligen allvarligt ut. Hon verkade slö och liksom frånvarande. Jag skrek på vår granne Lapidus, som hade bil och som turligt nog var hemma. Han skjutsade oss till lasarettet i Västervik, där Karin lades in på ett av läkarnas mottagningsrum tillsammans med en liten pojke. Där fick hon stanna några dagar för observation och sedan fick hon åka hem till oss i stugan.

Tomten sluttade ned mot stranden till en brygga, varifrån pojkarna dök och hade roligt. Närmast stranden fanns det små vattenfyllda badkar i stenhällarna. I ett sådant föll jag en dag och fick hemska plågor i baken. Jag skrek till pojkarna att jag inte kunde resa mig upp och att de genast måste komma och ta hand om Karin, som lekte i närheten av bryggan. Som tur var skulle vi resa hem om några dagar. Jag hade fortfarande väldigt ont och var tvungen att gå till Regionsjukhuset meddetsamma jag kom hem till Linköping och söka vård. Där röntgade dom mig genast och såg att jag hade fått en spricka i ändko-

tan. Den skulle självläka och jag behövde alltså inte stanna kvar på sjukhuset.

Tomten var stor och hade flera små grupper med trädgårdsmöbler, tillverkade av ganska tunna, aningen sviktande bräder från stora packlårar. Dessa hade hyresvärden fått, när han arbetade vid Tändsticksbolaget i Jönköping.

I Västervik tilldrog sig tre händelser med anknytning till djur och en med anknytning till pappa och hans tre söner.

Pappa kunde bara vara hos oss över veckosluten - så när som på semestern, då vi fick vara tillsammans hela tiden. Han åkte tåg varje vecka mellan Linköping och Västervik och cyklade med full packning på pakethållarna till Grantorpet, som området där stugan låg hette. Karin och jag låg tidigt på lördagsmorgnarna i den bäddsoffa som stod framför fönstret i vardagsrummet och inväntade hans ankomst. Vi såg då på en spindel, som idogt vävde ett nät på utsidan av fönsterrutan invid sängen. Den spejade ivrigt efter ett fett byte. Varje morgon trasslade flera insekter in sig i nätet och kunde inte ta sig loss. Karin och jag kände stort medlidande med offren. Vi knep hårt ihop ögonen för att slippa se, när den kalasade på sin fångst. Rätt som det var knackade det på fönstret. Utanför stod pappa och log med hela ansiktet och våra höga glädjerop väckte Thomas och Håkan, som kom inrusande för att delta i glädjeyran. Soffan var förresten just den i vilken jag och mina tre barn + Arne Lapidus trängde ihop oss den natten, då vi hörde på radion - alla utom Karin, som somnat - att Ingemar Johansson blivit världsmästare i tungviktsboxning. Att somna vid ett sånt historiskt tillfälle borde vara straffbart, skrek Håkan!

Ett par gånger i veckan cyklade jag med en ivrigt pladd-

rande liten Karin framför mig i cykelkorgen till Västervik för att handla. En dag var hon på hemvägen från staden så tyst och fundersam, att jag oroligt undrade, om hon kanske kände sig dålig. Strax före hemkomsten kom förklaringen, när hon sa: "Mamma, inte visste jag att de där bruna klumparna hade ben". Några av korna i hagen hade rest sig upp. Hon hade alltså inte uppfattat föremålen just som kor, bara som bruna klumpar. Då gick det plötsligt upp för mig, att det var glappet på sju år mellan Karin och pojkarna, som gjorde att vi inte tagit henne med på en hel del begivenheter, som bröderna varit med om. Nu var det verkligen hög tid att reparera skadan. I skolåldern vistades hon ju likväl så gott som varje vecka i Valla ridhus och såg där både hästar och diverse andra djur.

En annan gång på hemväg från Västervik upplevde Karin och jag verkligen något riktigt spännande. Vi hörde höga rop på hjälp från strandkanten. Jag stannade cykeln, ryckte till mig Karin och rusade ned till två pojkar, som hoppade och skrek: "Vi har fått en stor gädda på kroken men kan inte få upp den". Nu gällde det att tänka och handla snabbt. Jag hällde ut matvarorna i gräset, förde ned den vidöppna väskan under gäddan i vattnet och drog med ett häftigt ryck upp den.

Den gamla uttjänta väskan med sitt dyrbara innehåll behövde pojkarna inte lämna tillbaka, om bara en av dem forstast möjligt sprang till den närbelägna specerihandeln för att skaffa en hållbar påse att lägga mina varor i.

Både i Stensvassa och Västervik hade vi roddbåtar med utombordsmotor - i Stensvassa en liten sådan men tillräckligt stor och stabil för att vi skulle kunna göra utflykter på sjön, bl a till en handelsbod i Brokind och till den badvik, där pojkarna

lärde sig simma. Den båt vi hade i Västervik var mycket större och stabilare att färdas i. Vi åkte båt till Lysingsbadet för att bada och till Västervik för att besöka biblioteket, se på stadslivet och handla. Vi lärde oss snabbt, hur man handlade billiga grönsaker på torget. Man började i ena änden av den långa raden med jordgubbsstånd och frågade efter priset. Sedan fortsatte man raden ut och se! Då hade priset på jordgubbar sjunkit högst betydligt, om man tillräckligt högt upprepade det senast givna priset.

En gång vid kajen i Västervik hände någonting, som kunde gått riktigt illa, men som tack och lov avlöpte väl. Karin och jag steg först i land och promenerade ett stycke längs med kajen, medan Manfred och pojkarna skulle förtöja båten. Pojkarna hoppade upp på kajen och höll in båten, så att pappa skulle kunna följa efter i land. Då bar det sig inte bättre än att båten gav sig iväg en liten bit från kaj och att pappa föll i vattnet. Pappa kom fort upp ur vattnet och ingen skada var skedd. Vems felet var, pappas - som inte kunde hoppa tillräckligt långt - eller pojkarnas - som inte kunde hålla fast båten - spelar ju ingen roll.

Under Karins och min lilla promenad utmed kajen faller lilla Karin helt lugnt den lilla bisarra (underliga) anmärkningen: "Mamma, varför ligger pappa i vattnet?" Först förstod jag inte riktigt, vad hon menade, men sedan vände jag mig om och såg en dyblöt pappa stå på kajen. Vi vände förstås genast tillbaka till sommarstugan med oförrättat ärende och ett mjölkkruckelock fattigare.

En vecka var det ruskigt kallt i stugan. Vi frös så att vi skakade. I stugan fanns en stor öppen spis, men vi hade ingen ved att elda med. En kväll såg jag ingen annan utväg än att cykla in till Västervik på härnadståg. Jag hade ett dunkelt

minne av att i två kiosker ha sett, att de hade elektriska element att värma sig vid. Jag bad snällt att få låna dem över natten och det fick jag! Jag lyckades även få tag i en telefon för att ringa hem till pappa i Linköping och informera honom om vårt dilemma. Döm om vår förvåning när vi på morgonen dagen därpå fick se en stor hög vedträn framför utomhuslängan. Inte kunde det väl vara tomten, som gjort sig så stort besvär mitt i natten, undrade liten Karin. Pojkarna och jag anade nog, hur det förhöll sig.

En sommar gick Thomas och läste för prästen i en av Västerviks två kyrkor. Han deltog i en konfirmandgrupp, som till större delen bestod av söner och döttrar till fiskarfamiljer från öarna i skärgården. Från Linköping kände vi journalisten Gunnar Rosell, hans fru Anne-Marie och deras två söner litet grand. Karin och deras yngste son lekte tillsammans i Trädgårdsföreningen. Vi hade nu mycket trevligt tillsammans i Västervik. Bl a tog Anne-Marie hand om liten Karin, när vår övriga familj och mormor Bettan var i kyrkan under konfirmationen. Hon klädde henne fin i den ljusblå klänning, prydd med två kragar, volanger och spetsar, som Ulla Broady fått av sin svärmor bosatt i USA. Sedan tog hon henne med sig till den middag, som vi åt på restaurangen invid slottsruiinen efter högtiden i kyrkan.

En midsommarafton - sent på kvällen - kom Anne-Marie storgråtande cyklande till mig i stugan. Hon hade aldrig förut varit utan sin man en sådan kväll och kände sig grymt övergiven. Jag var också ensam och hade varken sill och potatis eller jordgubbar att bjuda henne på - endast kaffe och holländska pepparkakor!

Innan vi köpte vår sommarstuga i Östernäs, hyrde vi några veckor övervåningen i ett stort boningshus på en riktig lantgård med hästar, kor och grisar. Minnena därifrån är främst de underbara baden samt Karins och min ramsa "Timotej och klöver, kom så går vi över", som vi rabblade varje gång vi passerade den smala, smala men likväl asfalterade vägen, som ledde från Loftahammar till fiskehamnen i Flatvarp. Trots att vägen var väldigt smal så trafikerades den av många både person- och lastbilar i hög fart.

Ett annat minne därifrån var att lantgården hade världens fulaste ko på ängen och en ståtlig häst, som varje kväll i solnedgången stod på ett högt berg i silhuett mot himlen.

Och inte minst minns jag pojkarnas förundran över att mitt på bondvischan bli slagna i schack, när de tävlade mot husbondens söner.

Eftersom min make var från Karlskoga åkte han och jag flera gånger dit för att hälsa på hans släktingar. En gång besökte vi staden tillsammans med våra barn för att även de skulle få se, hur deras far vuxit upp och var han lekte som liten.

*

Med denna långa, målande parentes avvek jag verkligen från min tidigaste barndom och gled över på några av familjen Ericssons gemensamma sommarminnen. Nu åter till barndomen och husen på Eveboda.

Tvättstugan

I tvättstugan brann elden under bykbasen (-grytan), i vilken

vittvätten kokades och vattenången stod tät i hela rummet. Tvätterskorna gned de olika plaggen på stukbräderna. Deras händer blev alldeles svampiga och svullna av det heta, skarpa vattnet. Lakanen och även andra stora och tunga plagg sköljdes i bäcken och klappades med klappträn på bryggorna för att få ut så mycket som möjligt av det skarpa vattnet, innan plaggen hängdes på tork på den bredvidliggande gräsmattan.

En liten bit från tvättstugans husknut stod arrendatorns hund bunden i en lång kedja. Detta gjorde att tvätterskorna av rädsla för hunden raskt sprang en lång omväg förbi den ilsket skällande gårdvaren. De bad pappa upprepade gånger, att han skulle förbjuda arrendatorn att ha sitt odjur bundet där. Någon omedelbar åtgärd vidtogs dock inte.

På behörigt avstånd från hunden ville pappa en dag lära såväl tvätterskorna som mamma och oss barn, hur närmandet till hunden skulle gå till. Fram till hundar skall man gå lugnt och stilla, inte bry sig om att de skäller och framförallt inte visa rädsla så han med stor pondus. Efter lektionen ville han i praktiken visa oss hur närmandet skulle gå till. Pappa hade tydligen även behövt instruera hunden, hur den skulle bete sig, ty endast efter några få målmedvetna steg, när pappa var inom räckhåll för besten, rusade den fram och bet honom. Han fick ett fult sår i låret eller vaden. Jag minns inte vilket. Såret varade sig och ville inte läkas, varför en tids vistelse på Vadstena lasarett blev summan av kardemumman.

Att hunden omedelbart försvann från väggen och att pappa i fortsättningen höll sig till vår lugna, snälla gårdvar Nalle, tar jag för givet.

Ibland var det alldeles för litet vatten i bäcken. Ville det sig riktigt illa torkade den ut nästan helt. Då fick vi låna tvättstu-

gan vid Sättra gård. Där fanns det gott om vatten året runt.

Oh, vilket äventyr! Dittfärden tidig morgon med flakvagnar lastade med tvättknyten, mat- och kaffekorgar. Trillor (fyrhjulig åkvagn) med förväntansfulla tvätterskor. Glädjen över att få arbeta på annan ort. Chansen att få träffa andra människor. Allt detta bidrog till dagens tjusning. Hemfärden sena kvällen med rena, väldoftande kläder och trötta men mycket belåtna kvinnor. Var kläderna hängdes på tork, minns jag inte. Det hände någon enstaka gång, att vi barn fick följa med. Då var vi saliga!

Vid hemkomsten från Sättra, eller rättare sagt dagen därpå, väntade mycket arbete. Lakanen, örngotten, dukarna och handdukarna skulle manglas i ett rum intill tvättstugan. Mangelns överdel bestod av ett trätråg, fyllt med stora stenbumlingar. Tråget drogs för hand av två personer - en i vardera änden - fram och tillbaka över rullarna.

Sedan var det dags att för säkerhets skull breda ut plaggen på den blommiga salongsmattan några dagar. Detta gjordes för att man skulle vara helt säker på att allt var genomtorrt. Efter eventuell lagning och dessutom krusning av örngottsbanden var det dags att lägga in hela härligheten i salongens stora ekskåp - dukarna och lakanen i buntar om fyra stycken i varje allt efter finhetsgrad med omtag av rosa eller ljusblå bomullsband med spännen.

Ett fint och välfyllt linneskåp var på den tiden och kanske även för någon i våra dagar - varje husmors stolthet!

Varprummet

Ett rum i västra flygeln fick vår och höst tjänstgöra som varp-

rum. Där kunde vi inte vara till någon större nytta. Att vara närvarande och se på gick dock för sig. Varpan gick från golv till tak och krävde vuxet, starkt och smidigt folk vid hanteringen.

Vävkammaren

Uppsättningen av väven ägde rum i östra flygeln, där det vår och höst vanligtvis, liksom i varprummet, var svinkallt. En av oss flickor satt på golvet och drog i varpflätan. Att vi inte fick kronisk blåskatarr är ett under. Eftersom vi ofta var nävarande såväl vid varpningen som vävningen, lärde vi oss efter hand namnen på de många saker som behövdes i hanteringen - ordentligt, så att namnen fortfarande sitter kvar i minnet. Varpa, varp, fläta, slagbom med sked, solv- och solv-käppar, skäl, skälprötor, skyttel och spole. Ja, säkert ännu flera. För allt i världen betrakta inte alla facktermer i denna berättelse såsom varande de absolut rätta utan endast som en 80-åring långt ifrån varande experts barn-domsminnen.

Mamma vävde gardiner, handdukar och trasmattor. Av köpta filtrazor vävde hon även en stor matta. Den mattan lades sedan under den nya, moderna soffgrupp, som köptes till vardagsrummet. När mamma senare i livet bodde i Ödes-hög, gick hon på flera vävkurser anordnade av Östergötlands Läns Hemslöjdsförening. Då vävde hon finare gardiner och dukar.

Syrummet

Stor uppståndelse blev det i huset, när en av de två hemsöm-

merskorna kom till Eveboda. Då förvandlades gästrummet på övre våningen till syrum. Symaskinen, ett stort bord för mön-sterläggning och klippning, en strykbräda med stänkflaska, mammas provdocka och en stor spegel fick sin tillfälliga plats där några dagar - ibland en hel vecka. En schäslong (ett slags soffa med bädd under löstagbart lock) fick också plats i detta rum. Ur salongsgarderoben hämtades dessutom den stora ljus-blå kofferten - det allra viktigaste för att syarbetet skulle komma igång. I den samlade nämligen mamma alla tyger, mönster, garneringsband, spetsar, blyxtlås, knappar, hyskor och hakar, säkerhetsnålar, sy- och knappnålar samt trådrullar och måttband, som hon köpt vid olika resor till Ödes-hög, Linköping, Stockholm och andra platser. När locket öppnades var vi sprickfärdiga av spänning. Vi hade väl tidigare sett en del av dessa saker, men mycket av innehållet hade vi glömt bort.

Den ena sömmerskan hette Ward i efternamn och var sys-ter till sadelmakaren. Henne tyckte vi bäst om. Hon hade god smak och såg till att kläderna passade perfekt. Vi växte fort och kläderna blev snart urvuxna. Åt det var ju inte mamma så glad. Vi barn gjorde det ingenting. Desto tidigare fick vi något nytt. Stackars Kerstin var det litet synd om. Såsom varande lillasyster fick hon ju ärva en del kläder efter mig. Till julkala-sen fick vi nya klänningar, som i regel syddes av ett vackert, mjukt och varmt blommönstrat tyg, som hette yllemuslin. Vi fick också en del kläder av faster Maria, min gudmor, som bodde i Orrnäs. Jag kommer särskilt ihåg en blekrosa sidenklänning till mig och en vacker ljusblå klänning till Kerstin. De hade vi första gången på oss, när vi fick gå på Kungl. Operan i Stockholm.

Den andra sömmerskan bodde i Hånger vid Tåkerns nord-

västra strand. Hon sydde minsann kläder att växa i - stora som tält. Som tur var sydde hon för det mesta bara nattlinnen och pyjamas samt förkläden. Dessutom ändrade hon och lagade kläder, vilket inte var det minst viktiga. När vi var små sydde hemsömmerskorna också kappor och jackor åt oss. Bar vi flickor så långt tillbaka i tiden, någonsin långbyxor?

Tro nu inte att mamma låg på latsidan. Hon sydde både lakan och örngott, gardiner och dukar, nattlinnen och förkläden. Dessutom sydde hon många vackra klänningar både åt sig själv och åt oss flickor. Att hon kunde märka lakan och örngott samt brodera fina dukar har Ni ju själva sett prov på. Och så stoppade hon strumpor! Jag kan, när jag vill, se henne sittande på sängkanten, sysselsatt med detta eviga fruntimmersgöra.

Många vackra klänningar köpte mamma åt sig själv under resor till Linköping och Stockholm. Pappa köpte ibland på egen hand - dvs med hjälp av en skicklig expedit - klänningar åt mamma, alltid i pappas älsklingsfärg vinrött. Som tur var klädde den färgen mamma bra. Någon expedit hos Axel Karlssons, Peterséns och Andersson & Beckmans kände till mammas smak och vilken storlek hon drog.

När sömmerskorna rest hem fortsatte Kerstin och jag att snörpa ihop kläder åt oss själva och dockorna. Det var helt klart Kerstin som sydde och jag som provade mästerverket på henne. OCH SE! Allt blev "pissilagom", ett uttryck som förföljt mig hela livet.

Garaget

Jag minns inte hur gammal jag var, när pappa köpte vår första Ford - alltid en Ford. Vi fick telefon tidigt, det minns jag.

Morfar hade nr 1 och vi hade nr 3. Jag antar, att pappa hade körkort. Mamma hade ett, det vet jag. Hon körde några gånger på ladugårdsbacken med pappa eller Emil bredvid sig och så körde hon väl upp för någon besiktningsman, antar jag. Hon fick nog inte tillfälle att öva så värst mycket. På den tiden ratades de flesta bilar av män - alltså hos oss av pappa eller av Emil. Mammans körkort var ju förstås bra att ha som legitimationskort om inte annat.

När jag tagit körkort sommaren 1938 efter lektioner i Ödeshög och uppkörning i Motala, tyckte pappa, att det kändes skönt att slippa bilkörningen. Jag var därför hans chaufför hela det året jag var hemma efter studentexamen, vilket ju var bra träning för en nybliven körkortsinnehavare.

Pappa var inte alls svår att ha bredvid sig i passagerarsätet. Han sov så gott som hela tiden under resorna och lät mig sköta ratt och spakar. En sak var däremot litet dum - för att inte säga farlig. Hade han sagt Stopp! så var det Stopp! Han ville inte, att vi skulle spilla någon tid på några - som han tyckte - obehövliga justeringar, om inte första försöket vi parkering blev helt lyckat.

En dag kom fjärdingsman Bolling på ett oväntat besök till Eveboda. Han överlämnade en stämning till pappa. Brottet var parkering av bil för nära gatukorsning i en liten håla, som vi någon gång tidigare besökt. Pappa talade om för länsmannen, att det var jag som kört bilen och således var den som var boven i dramat. Jag inkallades till förhör på kontoret och hade att välja på två alternativ - att antingen bekänna förseelsen och betala gängse böter genast eller att vid anmodan infinna mig vid Mjölby Tingsrätt. Jag ville förstås omedelbart bekänna min skuld, men se det gick inte pappa med på. Först skulle fjär-

dingsman Bolling säga vilken plats det gällde och sedan skulle han på en karta precis peka ut var brottet hade begåtts. Jag pinades vådligen och efter många om och men gick pappa med på att jag nog hade felat och pungade ut med den obetydliga bötessumman. Jag undrar än i dag över om pappa hade iscensatt skådespelet för att skoja med mig eller om han kanske rent av såg fram emot att som häradsdomare få närvara vid den följande rättegången. Men då skulle han väl i så fall - som nära anhörig - varit jävig! Var det kanske bara ett led i den tidens strängare uppfostran? Alltnog lämnade händelsen kvar en tagg i mitt unga bröst, eftersom jag ännu vid fyllda 80 år fortfarande minns händelsen.

Att pappa insåg, att han drivit skämtet falltför långt, visar väl följande. När vi några dagar senare bilade genom Motala ville han, att vi skulle stanna på torget i närheten av en damaffär. Han ville köpa en klänning åt mamma, sa han, och ville ha mig med som smakråd.

Väl inne i affären bad han expediten ta fram en fin sommarklänning i MIN storlek. Jag provade några stycken och bestämde mig till slut för en vit, skir dröm med ljusblå prickar och puffärmar. Den klänningen bar jag sedan första gången på Stadshotellet i Motala, vid den middag som avslutade vår allra första släkträff på pappas sida.

När pappa ibland tidigt på tisdagsmorgnarna gick till garaget för att själv köra bilen till Östgötabanken i Ödeshög blev det ofta litet problem vid starten och då hördes han ropa: "Margareta, kom fort. Du måste hjälpa mig att få igång motorn, medan jag kastar i mig frukosten." Att startmotorn inte ville lyda hans kommando berodde nog på bristande tålamod och tidsbrist. Kasta i mig frukosten, sa han. Det var just

vad han mestadels gjorde. Vi andra vid matbordet var livrädda för att han skulle sätta maten i halsen.

*

Nu återstår bara att nämna de hus, som de fast anställda arbetarna bodde i.

I ett hus bodde rättaren (arbetsförman)

I ett hus bodde foraren (ladugårdsförman) I detta hus hade också en gammal trotjänarinna vid namn Albertina (kallad Tina) sitt hem. Tina flyttade senare i livet till ett rum med järnspis i västra flygeln, där hon bodde och vårdades av familjen till sin död. Hon behövde alltså aldrig bo i socknens ålderdomshem.

I ett hus bodde kusken (kørsven, tillika 1:e man i stallet)

Dessutom fanns:

Ett stort magasin (förrådshus)

Vagns- och redskapsbod

*

Nu har jag berättat allt om husen på Eveboda och om de sysslor som utfördes där. Ingenting har jag dock nämnt om hur familjemedlemmarna mådde under sin tid på gården eller om slusket av mina föräldrars liv. Vad som hände mig efter

Evebodaåren vet Ni ju redan. Efter skolgång och några års förvärvsarbete som sekreterare på Svenska Aeroplan AB i Linköping förlovade jag mig den 22/12 1942 med Manfred Ericsson, bördig från Karlskoga. Vi gifte oss den 20/11 1943 i Seglora kyrka på Skansen och fick en son, Thomas, f. den 18/2 1946 och en son, Håkan, f. den 24/3 1949 samt en dotter, Karin, f. den 14/4 1956. Under en period av 18 år innehade jag en tjänst som läkarsekreterare på Universitetssjukhuset i Linköping.

Vi fick fem barnbarn samt till dags dato ett barnbarnsbarn.

Min make, f. den 6/4 1914, avled den 19/9 1998. Askan gravsattes i minneslunden på Linköpings södra kyrkogård.

Under min tidiga barndom minns jag pappa som frisk och kry - alltid i farten. Även mamma var under Evebodaåren frisk och kry, så när som på hennes ofta återkommande huvudvärk, bihålebesvär och tandvärk. Även vi barn mådde bra. De vanliga barnsjukdomarna drabbades vi förstas av + skrubbsår och blåmärken.

En dag - jag minns inte vilket år - hände dock något förfärligt. En för oss okänd man kom in genom köksdörren. Han bar på pappas galoscher, sa vad han hette och talade om att en ambulans hade kört pappa till lasarettet i Vadstena. Det enda han visste mera var att pappa var vid liv och att han hade skadat sitt ena knä.

Under den hårda storm, som rådde på vägen mellan Ödes hög och Hejla backe, hade en kastby vräkt bilen med den ensamme föraren mot ett stort träd.

För att förenkla hushållet och för att underlätta översynen av oss barn för köksan och jungfrun flyttade mamma in i för-

maket och vi tre barn in i herrummet på nedre botten. Pappas sjukhusvistelse blev mycket långvarig och mamma vistades ofta hos honom i Vadstena. Det var efter olyckan som pappa fick en förskjutning av ena knäskålen. Undet återstoden av livet haltade han också helt lätt.

Senare i livet, då vi barn redan flugit ur boet, insåg pappa, att han inte orkade sköta gården längre. Då anställdes en arrendator, som flyttade in i den sk arrendatorsbostaden. Den siste av arrendatorerna på Eveboda hette Damberg. Familjen hade 8 barn och behövde helt klart större utrymme, varför huvudbyggnaden byggdes om.

Trappan till övervåningen kläddes in och ett litet toalett-rum med tvättställ och WC snickrades till i ett hörn av övre hallen. Mammans och pappas sovrum gjordes om till kök. Vi barns två rum blev våra föräldrars nya sovrum. Den forna salongen blev oförändrad, förutom att pianot i förmaket och schäslongen i gästrummet flyttades dit. Det tidigare gästrummet blev matsal och mamma fick en ny modern matsalsmöbel.

Mellanrummet mellan kök och sovrum blev ett pyttelitet gästrum, där jag huserade det år efter studentexamen då jag tog vad som nu kallas ett sabbatsår.

Har någon av Er läsare smekt en liten mus? Det sanningsenliga svaret är troligen NEJ. Sängen i det lilla rummet upptog hela fönsterväggen och rullgardinstofsen hängde ned över täcket. Jag brukade ta tofsen i min ena hand och krama den litet lätt, innan jag släckte ljuset och somnade. En kväll kändes tofsen annorlunda, liksom lite varmare och lenare. Med ens blev sanningen uppenbar! Det var en liten mus jag fått i min hand. Hur högt jag skrek och hur fort jag kom ur sängen berättar inte historien.

På bottenvåningen bodde herr och fru Damberg tillsammans med en sjuklig dotter. Pappa och mamma fick tamburen på nedre botten. Det forna köket fick släppa till en hel del av utrymmet till kapprum åt familjen Damberg. De hemmavarande vuxna barnen tog arrendatorsbostaden i besittning.

När vi var hemma på Eveboda under sommarlov och helger hade vi under tonåren stor glädje av de äldre barnen Damberg. Vi saknade aldrig tennis- eller ping-pong-motspelare. Vårt gamla, stora matsalsbord med nästan reglementsenliga mått fick bli kvar hos arrendatorsfamiljen. Vi fick i deras sällskap gå på logdans och besöka utomhusdansbanor samt föreningsamkväm i SLU (= Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund).

Tidigare hade vi bara fått följa med pappa på Skytteföreningens fester. Där fick vi skjuta med luftgevär och vann ibland någon liten leksak eller chokladask.

För mamma medförde denna stora förändring på Eveboda, att hon slapp vara alldeles ensam i det stora huset, när pappa vid 8-tiden, ibland hela dagar i sträck gav sig iväg med bilen på några av sina många uppdrag.

Vid slutet av sin arrendatorstid på Eveboda drabbades familjen Damberg av en stor sorg. Under ungdomarnas resa till den traditionsenliga balen annandag jul på Stadshotellet i Vadstena körde bilen i det hala väglaget mot ett träd, varvid den näst yngsta dottern omkom. Inget av vi tre syskon fanns med i olycksbilen. Pappa tyckte inte att det var lämpligt, att barn i unga år deltog i offentliga tillställningar på hotell.

För att Ni skall få en ännu mera levande bild av livet på landet vill jag nu skriva något om morfars gård.

Jättingstad

Före köpet av Jättingstad gård i grannsocknen Heda bodde morfar Oskar Fredriksson, f. 1854, och mormor Klara, f. 1861 (med flicknamnet Lejon) i en av Tjugbys två mellangårdar, vilken vet jag inte. Där föddes parets samtliga 12 barn under åren 1882-1896. Mormor dog redan 1912 och morfar dog 1936.

På Jättingstad bodde morfar och moster Ingeborg (kallad Bojan) under hela vår barndom. Alla syskonen - utom moster Bojan - gifte sig under morfars levnad och lämnade hemmet en efter en. Kvar blev morfar och moster Bojan, som ända till morfars död förestod hemmet - ett stort tungrott hem utan centralvärme och elektricitet eller andra moderna bekvämligheter.

Visserligen hade hon en jungfru i huset och extrahjälp fanns att tillgå bland statarfruarna på gården, men ack så arbetsamt för moster Bojan, då hela huset fylldes av bröder, systrar och syskonbarn på helger och somrar. Särskilt arbetsamt blev det, när morfar blev sängliggande under den långa sjukdomen före sin död. Morfars sovrum låg på bottenvåningen och moster Bojans en trappa upp. Eftersom ingen av dem ville byta sovrum blev det för moster Bojan alltså många nattliga promenader med ett fladdrande stearinljus i handen ned- och uppför trappan i detta spöklika hus för att mata och sköta morfar.

I en nisch halvvägs i trappan stod en liten kvinnofigur av marmor. Den var moster Bojans ögonsten - kanske t.o.m. hennes skyddsängel. Den hade hon köpt i Ödeshög på auktionen efter en av syskonen Fredrikssons morbröder - förresten samma morbror som hon fått det vackra smycke av, som hon i sin tur skänkt mig.

När auktionen pågått en stund sprang ett av syskonbarnen - en riktig rackarunge, som kände till att moster Bojan väldigt gärna ville ha just den statyetten - fram till henne, där hon stod inklämd i folkmassan utan möjlighet att klart se vad som hände och viskade: "Moster, nu ska de ropa ut Din älskade marmorstaty." Moster ropade genast och vann budgivningen och gick fram till auktionisten för att hämta sitt fynd. Och vad fick hon! Jo, en ful potta utan minsta värde. Senare under auktionens gång fick hon dock sin åtrådda skyddsängel genom byte med en annan auktionsbesökare.

Pojkarna undervisades i hemmet för en informator och flickorna för en guvernant. Jag har ett dunkelt minne av att inget av barnen gick i vanlig folkskola. Några tog realen och en - ev. två - tog studenten på annan ort.

Guvernanten undervisade även i sång och pianospel samt

lärde de små barnen ringlekar och de större barnen att dansa sällskapsdanser.

Så här fint klädda var mamma och hennes tre systrar ibland, när de gick på bal i sin ungdom.

De fyra yngsta systrarna Fredriksson, Elisabeth, Agnes, Ingeborg och Elna, år 1910

Morfar hade - så vitt jag kommer ihåg - två privilegier framför

alla andra. Det första var att bara han hade tillträde till det torrdass som låg bredvid hans sovrum. Det andra var att endast han, som satt vid övre änden av det långa bordet tillsammans med barn och barnbarn, utöver den obligatoriska havregrynsgröten till frukost fick ett kokt ägg och litet goda rester från gårdagens middag. I rättvisans namn tydligen den enda lösningen. Resterna kunde ju inte räcka åt alla.

Inne i morfars sovrum bjöds vi ibland på pepparkakor eller hårda karameller, vilka han förvarade i nedersta byrålådan.

Moster Bojan var högt älskad av alla syskonbarnen. Hon var både deras andramamma och deras lekkamrat. Aldrig glömmar vi barn, när hon tog en lång radda springande, hoppande, sjungande ungar med sig till utedasset med de många hålen och fotstöden lagom för alla åldrar. Varukataloger och vecko-tidningar fanns förstås där - liksom på de flesta utedass.

Och inte glömmar vi, när vi tillsammans med moster Bojan proppade munnen full med alla slags bär. Jättingstads jordmån lämpade sig utmärkt för trädgårdsodling.

Vinteräpplen hämtades från Jättingstad krongård, som låg lagom promenadväg från huvudgården. Äpplena låg lagrade i ållor på vinden. Det var en spännande utflykt. Inte minst för att det i rummet fanns en stor, hemsk reproduktion av en berömd tavla, föreställande en björnjakt. Blodet rann ur de sår som djuren tillfogats av jägarnas pilar. Så hemsk var den, att vi endast med halvöppna ögon kunde se på den!

Framför huset fanns en gräsbevuxen runddel med en tobaksrabatt. Minnet av den rabatten gjorde att jag alltid ville ha tobaksblommor framför vår sommarstuga i Östernäs. Litet vid sidan om denna rabatt fanns ett stort valnötsträd, något

som gården var ensam om att äga i hela grannskapet. Inte att undra på, att vi barn var både malliga och stolta!

Från planen gick två körbanor, en snett åt höger och en snett åt vänster, ned till den väg som gick från Heda till Stora Åby. Var man litet trött och inte kunde hitta på något roligare att göra, kunde man ju alltid sitta på husets trappa och försöka gissa sig till, om bilarna på vägen - av ljudet att döma - kom från höger eller vänster. Det var nämligen nästan omöjligt att gissa rätt. Leken gav ibland också upphov till vadslagning.

Många, mörka kvällar berättade moster Bojan spökhistorier på vinden så att huden knottrade sig. Det knastrade i det torra virket och tjöt i otäta fönster och väggspringor. Vem kunde då tvivla på att det verkligen fanns spöken på den vinden? Många lårar och pappaskar fyllda med gamla kläder, skor och hattar samt diverse tillbehör gav upphov till allehanda lekar och teaterföreställningar från anno dazumal (=forn-dom).

Så synd, att denna barnkära, självupppoffrande dotter inte blev gift i unga år och aldrig fick några egna barn. Den lotten delade hon minsann med många andra hemmadöttrar.

Morbror Erik, som bodde i ena flygeln både som ungkarl och senare som gift med Ingrid Ekman, lärarinna i Heda skola, skötte under många år Jättingstad. Morfar trivdes med auk-tionsjobb och ägnade en stor del av sin tid åt sådant arbete. Sannolikt inte bara för nöjes skull. Den stora familjen med många barn och stort umgänge samt betald arbetskraft både ute och inne krävde helt säkert extrainkomster.

När morfar dött år 1936 och Jättingstad sålts samt auk-tion på möbler och lösöre hållits sökte moster Bojan en plats

som husföreståndarinna. Hon fick genast en sådan tjänst hos Vallentin Nydahl, som ägde och brukade Hassla gård i närheten av Skänninge. Morbror Vallentin hade fyra barn, varav en dotter och en son var utflugna. Två av sönerna bodde hemma och hjälpte till med gårdens skötsel - inte minst hästavel som var det stora, gemensamma intresset.

Redan inom ett halvår efter ankomsten till Hassla friade Vallentin till Bojan och hon sa ja. En mera omtänksam, duglig, och spendersam make kunde HON aldrig fått och HAN aldrig en kunnigare, gladare och sötare maka.

Tyvärr varade glädjen knappt tio år.

Moster Bojan föddes den 20/10 1896 och avled den 6/9 1943.

*

Merparten av det jag hittills berättat om har rört livet på Eveboda och Jättingstad. Att skriva om vad vi gjorde hos pappas alla bröder och systrar:

farbror Gustaf, f. 1878, och faster Edith (andra giftet Frida), Källstad gård

farbror Birger, f. 1880, och faster Ebba

faster Maria, f. 1882, och farbror Oskar, Orrnäs, Sjöstorp och Åby Västergård

farbror Erik, f. 1884, och faster Sigrid (andra g. Martha),

faster Eva, f. 1886, och farbror Karl-Allan, Broby gård

farbror Halvar f. 1889,

farbror Sten f. 1891, och faster Martha,

faster Ingeborg, f. 1896, och farbror Herman

samt hos mammas alla bröder och systrar:

moster Gerda, f. 1882, och morbror Uno, bosatta på ett flertal gårdar

moster Olga, f. 1883, och morbror Gustaf

morbror Fredrik, f. 1884, och moster Märta,

morbror Birger, f. 1885, och moster Ebba,

moster Brita, f. 1887, och morbror Herman, Jussberg gård

morbror Eskil, f. 1888, och moster Ingrid, Jättingstad gård

morbror Erik, f. 1890, och moster Ingrid, Jättingstad gård

morbror Ola, f. 1891, och moster Ella,

moster Elna, f. 1893, och morbror Gustaf,

moster Agnes, f. 1895, och morbror Nils samt

moster Ingeborg, f. 1896, och morbror Vallentin,

Jättingstad och Hassla gård

skulle bara bli en upprepning. Eftersom jag bäst känner till hur man firade påsk och jul på min hemgård Eveboda och farmors gård Arneberga vill jag nu skildra detta.

Först vill jag emellertid be Er ungdomar, som tar del av dessa mina minnen, att stanna upp en stund och fundera över ÅRTALEN i nyssnämnda listor. Vad säger de nutidens barn? Mig inger de en känsla av olust och stort medlidande med de två barnaföderskorna Farmor och Mormor.

Julen

Julen på Eveboda var den högtidligaste och roligaste helgen. Vi började tidigt på julaftonens morgon med att klä granen.

Julprydnaderna var ungefär desamma som de av i dag.

Efter frukost tog mamma fram vackra korgar och fyllde dem med bröd, fläskkorv, risgryn, bruna bönor, äpplen och knäck. När det var klart åkte pappa och vi tre barn släde till gårdens gamla och sjuka och önskade GOD JUL. Vi två flickor sjöng de sedvanliga vackra julsångerna. En gång - men aldrig mera - sjöng vi en låt, som flickorna i köket lärt oss, nämligen: "Flickan i Havanna, hon har inga pengar kvar, sitter i ett fönster, vinkar åt en karl." De gamla såg förtjusta ut, men pappa tog raskt farväl och fick oss ut ur stugan med väldig fart. Varför? Det undrar jag över än i dag? Under hemfärden var nog inte stämningen i släden den allra bästa.

När spanska sjukan (en svårartad influensatyp) härjade som värst år 1918 kokades stora kittlar med närande soppa, som mamma med hjälp av någon i köket tog med sig och portionerade ut till gårdens alla drabbade familjer. Som tur var insjuknade ingen i vår familj, men pappa var jätteorolig för att mamma skulle bli smittad. Hon väntade ju då sitt första barn.

Väl hemkomna var det dags att gå till stall, ladugård, svinstia och hönshus för att önska djuren GOD JUL. Rikligt med foder i krubbor och mjölk och vatten i hinkar och skålar skulle det vara!

Småfåglarnas kärvar måste också ses över.

Tillbaka i huset var det dags för juldagen, som serverades i det julpyntade köket. På bordet låg samma slags broderade juldukar, som Ni nu har i edra hem. Vi blev många i köket, eftersom vår halvsyster Inga med familj och vår halvbror Krister för det mesta firade jul på Eveboda. Så gjorde ibland även någon av mammas systrar med familjer.

Mat och dryck behöver jag inte nämna något om. Allt var

precis som i våra dagar. Skillnaden var förstås, att det mesta var gjort från grunden. Grisen slaktad på ladugårdsbacken, äggen värpta i hönshuset, mjölken levererad från egna kor, gråsejen eller torsken lutad i baljor (samt provsmakad på Lucia), korven, leverpastejen, blodpalten och syltorna tillagade i köket och allt bröd hembakat. Puh! Ett måste på julen var "skallekorven" eller "hackkorven", ett slags isterband, som lagades efter ett gammalt recept, som alla släktens husmödrar hade. Även jag har ett sådant recept i min ägo!

Efter lunchen måste alla barn sova middag. Många vuxna gjorde det också - men då frivilligt. Under tiden stökades disken undan i köket, mamma slog in de sista julklapparna och pappa skrev namn på de åtrådda kuverten. Alla julklappar lades under granen - precis som i dag.

När alla vaknat och klätt sig julfina och alla bestyr stökats undan samlades alla i vardagsrummet. Brasan tändes i den öppna spisen och julklappsutdelningen, nötknäckandet och godisätandet kunde börja. Alla fick julklappar. Vi barn fick många mjuka paket men också leksaker, böcker, pennor och radergummin till pennskrinen. Selma och jungfrun fick tyger till vardags- och serveringskläder.

Så bultade det plötsligt på dörren och tomten kom in och frågade, om det fanns några snälla barn. Och det fanns det ju så klart! Var och en i salen fick en liten julklapp av tomten och själv fick han ett fint rött äpple, en apelsin och litet godsaker.

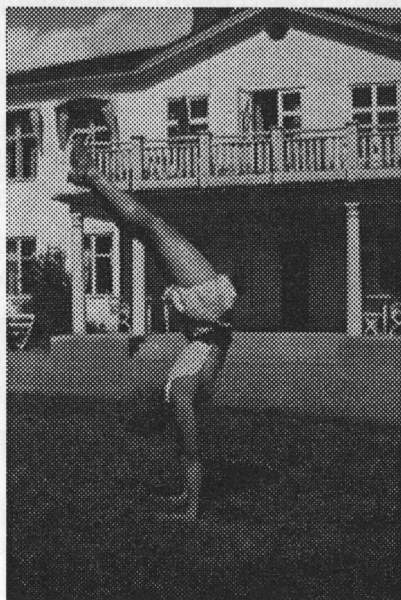
Efter julklappsutdelningen åt vi risgrynsgröt med söt mjölk och kanel. Tomten fick också denna gudaspis, serverad på djup tallrik, utsatt på kökstrappan. Gröten smakade tydligen bra, eftersom tallriken varje år var tom på juldagsmorgonen.

I samband med julfirandet vill jag nämna två händelser med anknytning till erhållna gåvor. Ett år var vintern ovanligt

kall. Pappa hade väl sett mina blåfrusna och nariga händer och gav mig en skinnmuff - praktiskt nog även på baksidan försedd med en rymlig portmonnä. Jag skämdes litet för den ovanliga handvärmaren, när jag använde den i Linköping, ända till den dag då flickorna i klassen paxade för att få låna den. Varför då detta nyvakna intresse? Jo, anledningen var den, att muffen var utmärkt att burra ned näsan i för att slippa den vedervärdiga lukten, då vi tog genvägen över domprostens svingård till den rosa byggnad, dit Läroverkets elever hade sina gymnastiktimmar förlagda.

Jag tillhörde även en frivillig gymnastikförening eftersom dessa extra timmar/vecka var så viktiga för mitt välbefinnande.

Under ferierna på Eveboda försökte jag bibehålla min styrka och spänst med hjälp av diverse övningar på den fina gräsmattan framför huvudbyggnaden.

En annan kall vinter, när pappa besökte mig i Stockholm, var det så kallt och blåst, att vi fick söka skydd i Östgötabankens kontor på Sturegatan för att inte frysa ihjäl. Då han såg hur tunn min vinterkappa var, gav han mig en skön skinnväst att ha under kappan. I sanning en omtänksam far!

Julottan

Tidigt på juldagsmorgonen åkte vi släde med tända bloss och vid bjällerklang till julottan i Röks kyrka. Som jag minns det var det förstås alltid bistert kallt och djupt med snö den dagen.

Vi satte oss i evebodabänken i den fullsatta kyrkan. (De större gårdarna i socknen hade var sin givna bänk.) Pappa ville gärna, att någon av familjemedlemmarna skulle närvara vid söndagsgudstjänsten eller -mässan. Han ville inte, att bänken skulle stå tom. En from önskan, som nog tyvärr inte alltid förverkligades. Ljusen på altaret och på bänkarnas ändar var tända. Kyrkoherde Axel Sköld predikade och kantor Nils Nilsson spelade orgel. Alla sjöng med hög röst de välkända julsångerna.

Kerstin och jag konfirmerades i Röks kyrka den 1 juli 1935. Samtidigt konfirmerades kyrkoherdens brorsdotter och en vän till henne - tillika klasskamrat med mig i Tranås samrealskola. Med vid middagen efter konfirmationen var vår farmor Amelie, som själv både konfirmerats och gift sig i Röks kyrka. Den guldbrosch med pärla, som jag fortfarande har i min ägo, fick jag av henne som konfirmationsgåva. Farmor föddes på Eveboda den 1 juni 1857 och gifte sig den 8 juni 1877 med Anders Andersson och flyttade därefter till hans gård Arneberga.

Utdrag ur Information om Röks kyrka. Utgiven 1974.
Röks gamla kyrka, byggd i romansk stil med långskepp, kor och absid uppfördes troligen på 1200-talet. Röks nya kyrka uppfördes 1843-45. Materialet är kalksten, som till större delen togs från den ursprungliga 1200-tals kyrkan. "En rasren 1840-tals arkitekturskapelse, nyklassicistiskt strikt och sval." Altartavlan, målad av C F Lindh, föreställer Jesu lidandes kamp i Getsemane. Runt väggarna hänger nio stycken vapensköldar, som alla berättar sin egen historia om stora män på gårdarna häromkring på 1600-talet.

Annandag jul följde så de många julfestligheterna. Eftersom de var ganska lika hos alla familjerna väljer jag här att skildra kalaset hos farmor.

Resan till Arneberga annandag jul var en årlig tilldragelse

Om det fanns rikligt med snö den dagen färdades vi med släde. Pappa och mamma satt på ett av slädens två säten och vi barn sveptes in i filter och skinnfällor på slädens golv. Körde gjorde kusken Roos, iklädd varm rock och pälsmössa samt vama kängor, nedstoppade i halmskor. Något år var det så höga drivor, att vi ibland liksom färdades i en tunnel.

Det var roligt att träffa de många familjerna på pappas sida, varav några bodde långt från gården och därför stannade flera dagar hos farmor.

Vi åt den gängse jullunchen i tre skilda rum - de äldre släktingarna i ett rum, de konfirmerade ungdomarna i ett och de mindre barnen tillsammans med två äldre kusiner Westman som hjälpredor i ett.

Dessa kusiner var senare på dagen skickliga lekledare och ledde även dansen kring granen. Alla barnen tyckte julvisorna var fina och hade roligt, om det nu bara inte hade varit för rädslan att få utstå skammen under den hemska ringdansen "Skära skära havre" som slutade med --- och ingen ville ha 'na.

Farbror Erik övade de äldre kusinerna i en kontradans, som hette Fransäs och som utfördes av flera par och hade olika turer. Farbror Erik, som var kapten, ville inte att den gamla dansen skulle dö ut.

På gottbordet i salen fanns det huvudsakligen äpplen, rårörda lingon, nötter, saft och andra drycker samt litet varstans i de olika rummen små skålar med hemgjord kola.

Eftersom vi hade så lång väg hem, fick vi ta adjö litet före de andra gästerna. Det gjorde inte så mycket, för då var vi alldeles uttröttade.

Även kommande släkträffar firades på Arneberga såsom t. ex. släkträffen sommaren 1987.

Påsen

Påsen var den högtid då vi hoppades, att vintern så smått skulle ge vika och tjälen gå ur marken.

En påskafton hade vi som vanligt gäster och bjöd på ägg, sill och potatis, köttbullar och prinskorv samt omeletter med olika slags fyllningar. Äggen var naturligtvis målade och granna hönsfjädrar prydde björkriset på matbordet. Påskaftonen blev dock inte som vanligt. Vi tänkte skoja litet med morbror Olle. Från den silverkarott med lock - som jag har i min ägo - stod det på min lott att bjuda honom ta en varm potatis till sillen. När han lyfte på locket, hoppade en livs levande kyckling ur karotten. Munterheten spred sig kring bordet, men den lurade mottog inte sprattet med gott humör, varför skämtet föll platt till marken.

På kvällen såg vi på påskelden. På slättgårdarna hade man påskeld - inte Valborgsmässoeld. Orsaken var kanske, att gårdarna så tidigt som möjligt ville bli av med allt ris och annat brännbart skräp.

Ett år var leran på åkern så klibbig, att vi fick tränga ihop oss på flakvagnar, åka några varv runt elden och sjunga. Att dansa kring den och att leka små grodorna var otänkbart. Visst bestod jordarten på slätten mestadels av svartmylla och lera på lerbotten, men så här vackert beskriver en man - vid namn Ragnar - i Östgöta Correspondenten den nakna matjorden.

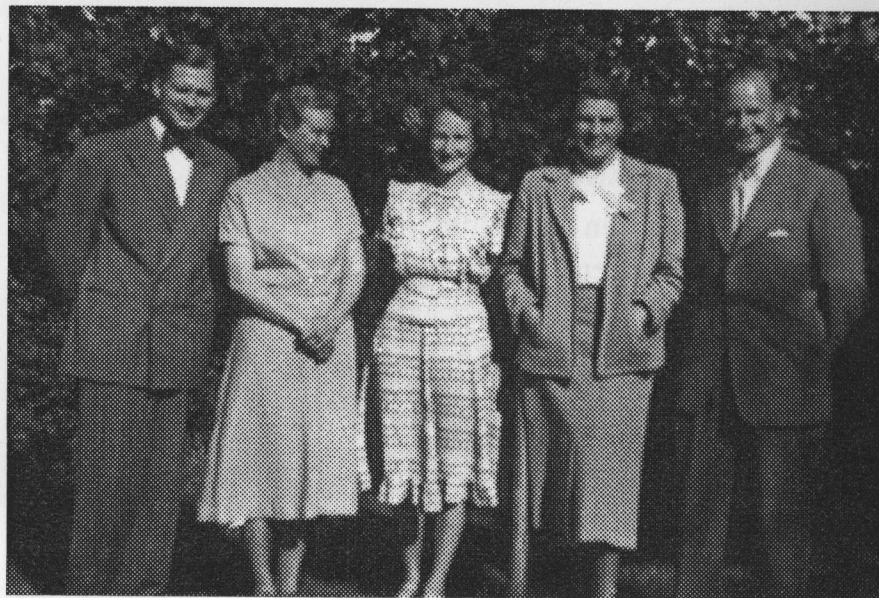
Åkerjorden är alls inte grå
Den har många färger att bjuda på
Kvarts och kalksten, fältspat och glimmer
ger jorden ett skiftande skimmer.

Molnens skuggor och solskenets ljus
speglas och glänser i lera och grus
Vackert färgglad, kan man förmoda,
ligger slätten kring Eveboda.

*

När Eveboda sålts och pappa och mamma den 1 maj 1944 bosatte sig i Ödeshög först i en hyreslägenhet, sedan i en köpt villa (Steneborg). Där firade pappa Fritiof sin 72-årsdag den 29 juni 1951 och ett foto togs på oss syskon.

Sigvard, Margareta, Kerstin, Inga och Krister.

Vid den här tiden låg pappa i flera omgångar inlagd på Regionsjukhuset i Linköping och Karolinska sjukhuset i Stockholm för operation av gallsten och rectum-cancer. När mamma mellan sjukhusvistelserna skötte pappa hemma fick hon en tung och ansvarsfull uppgift, som bestod i att sköta en äldre, trött man med en allvarlig sjukdom, ensam i ett stort hus utan moderna hjälpmedel.

Den sistnämnda sjukdomen - rectumcancer - ledde till pappas död på RIL den 22 juli 1951. Eldbegängelsebegravning ägde rum i Uppståndelsens kapell i Linköping den 29/7 1951 och gravsättning av urnan på Röks kyrkogård den 5/8 1951. Mamma flyttade efter pappas död och efter det att auktionen på hus och lösöre klarats av först till två hyreslägenheter i

Ödeshög och sedan till en köpt lägenhet i Linköping.

*

Under åren i Linköping kände sig mamma frisk och kry. Hon arbetade och stortrivdes på Riksbankens kontor mitt i Linköpings centrum ända till sin pension. Nu hade hon för första gången i livet arbetskamrater (både manliga och kvinnliga, de flesta i sin egen ålder, och fick för första gången betalning för sitt arbete i reda pengar. Hon var, som tur var, redan insatt i kontorsarbete, eftersom hon ofta hjälpt pappa att skriva protokoll och att utföra andra kontorssysslor.

Mamma avled efter blott några dagars vistelse på Valla sjukhus den 25 / 2 1990. Hon dog alltså på sin 96-årsdag. Eldbegängelsebegravning ägde rum i Hoppets kapell, Lilla Aska, och gravsättning i Minneslunden vid Linköpings södra griftegård.

*

Att få växa upp på landet på en stor gård mitt i en på minnen så rik och naturskön bygd och dessutom omgiven av en älskad familj och med många släktingar på nära håll är naurligtvis något att vara djupt tacksam för. Var det något som störde idyllen var det väl i så fall den svåra bilolycka som pappa drabbades av, mammas återkommande huvud- och tandvärk och vi barns vanliga barnsjukdomar. Dessutom förstås vissa år dålig skörd och - som på alla gårdar - djur som blev sjuka och djur som dog.

*

En annan sak, som även bidrog till att periodvis störa harmonin inom familjen, var förhållandet mellan mamma och hennes två styvbarn - vid mina föräldrars giftermål 12 och 8 år gamla. (Deras mamma var allvarligt sjuk och vistades långa perioder på olika sjukhus innan hon avled.) Att som ung, nygift hustru få ta hand om två styvbarn var ju inte så lätt för mamma. Ej heller var det lätt att få en ung, söt styvmamma, som inom loppet av fem år födde en son och två döttrar. Särskilt för Inga, som vid tiden för giftermålet var i en känslig ålder och som dessutom redan hunnit växa sig in i rollen som husets värdinna var det svårt att finna sin rätta plats i den uppkomna situationen. Riktigt bra blev nog tyvärr aldrig förhållandet mellan Inga och mamma.

Krister och mamma kom dock för det mesta bra överens.

Pappa kunde väl heller inte undgå att känna sig berörd av den olustiga situationen. Det alltid lika goda och kärleksfulla förhållandet mellan pappa och mamma påverkades dock inte.

Efter avslutad skolgång vid folkskolan i Rök kom Inga till sin moster, som var gift med Gideon Danell, rektor för folkhögskolan i Uppsala. Där genomgick hon flickskola och en välrenommerad hushållsskola.

Eftersom Krister, den yngre av halvsyskonen, som var intresserad av jordbruks- och kreatursskötsel samt skogsnäring,

genomgick han efter avslutad skolgång i Rök samt några år som praktikant på några större östgötagårdar, Alnarps lantbruksskola, belägen mellan Lund och Malmö.

Av det sista kapitlet i min berättelse framgår med all tydlighet, att det även på den tiden vid omgifte kunde uppstå problem. Skiljsmässor inom släkten förekom - så vitt jag kan påminna mig - aldrig under min ungdom.

*

Ni, Kära läsare, tycker kanske, att jag berättat om min barndom med onödigt många och därtill litet ålderdomliga ord. Min mening var emellertid, att Ni "nästan på riktigt" skulle kunna leva Er in i det dåtida livet på landet.

Jag har vid skrivandet inte någon gång rådgjort med mina två syskon eller andra släktingar. Detta för att jag ville, att denna berättelse skulle innehålla enbart MINA minnen.

Linköping år 2001

